

**Projekt diagnozy
społeczno-
gospodarczej
obszaru
Przygranicznego
Obszaru
Funkcjonalnego
Aktywne
Pogranicze**

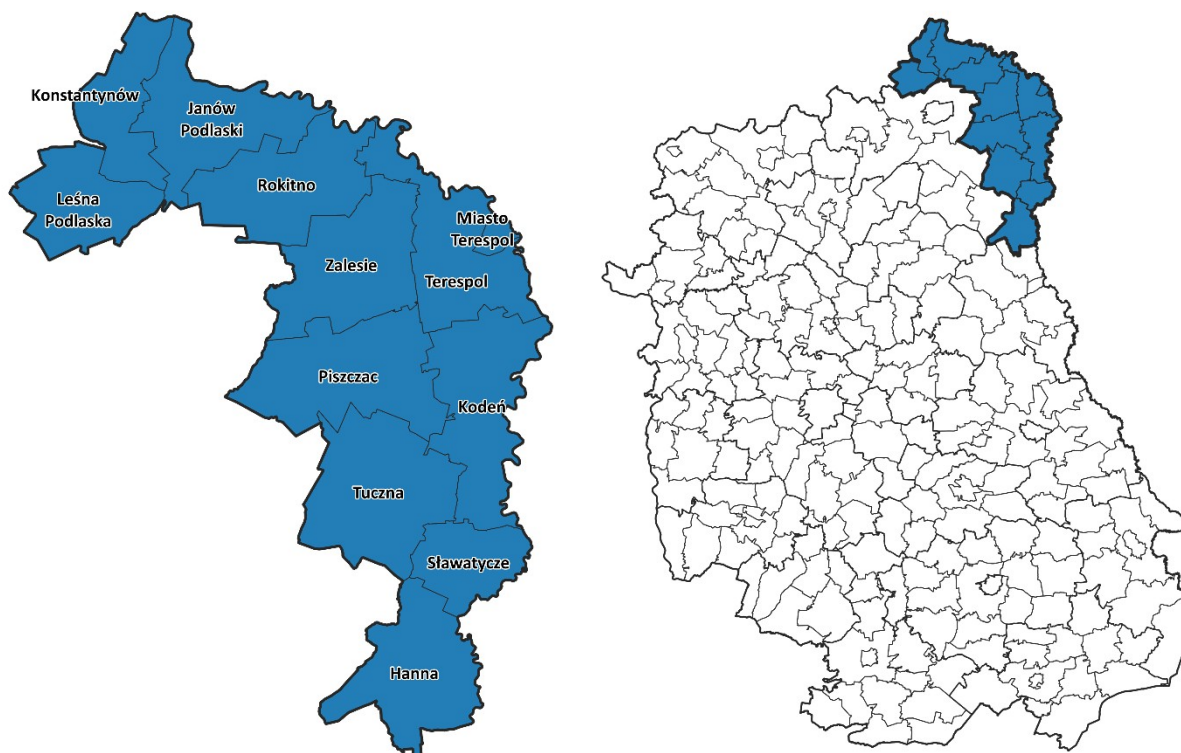
Marzec 2021

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	2
DEMOGRAFIA.....	3
EDUKACJA.....	22
KULTURA.....	27
KONDYCJA SPOŁECZNA (ZDROWIE, USŁUGI SPOŁECZNE, AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA).....	33
GOSPODARKA.....	41
INFRASTRUKTURA KOMUNALNA, OCHRONA ŚRODOWISKA.....	50

WSTĘP

Diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze stanowi podstawę do opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego Aktywne Pogranicze na lata 2020-2030, obejmującej swym zasięgiem następujące gminy – Gmina Hanna, Gmina Janów Podlaski, Gmina Kodeń, Gmina Konstantynów, Gmina Leśnia Podlaska, Gmina Piszczac, Gmina Rokitno, Gmina Sławatycze, Gmina Terespol, Gmina Tucznna, Gmina Zalesie oraz Miasto Terespol.

Mapa 1. Położenie POF Aktywne Pogranicze w województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne

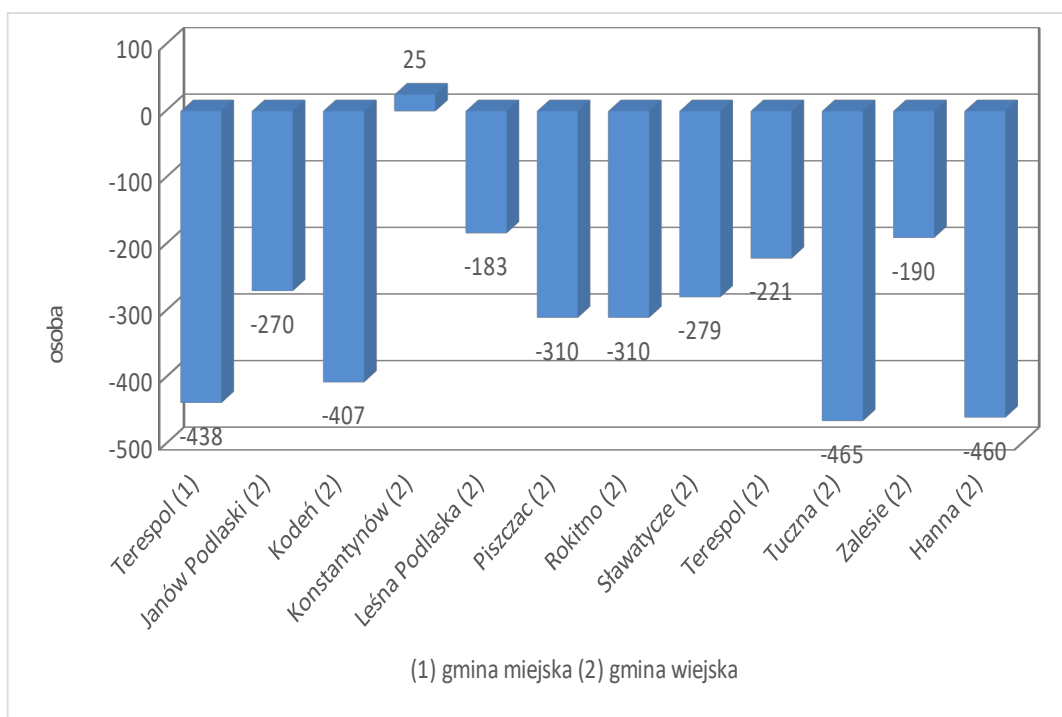
Diagnoza przedstawia w syntetyczny sposób sytuację przestrzenną oraz społeczno-gospodarczą obszaru funkcjonalnego, na tle województwa lubelskiego, a także wskazuje trendy lub problemy rozwojowe, które miały miejsce na przestrzeni ostatnich lat. Niezbędne do przeprowadzenia diagnozy dane statystyczne uzyskane zostały z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz gmin partnerskich.

Dokument podzielony został na rozdziały, z których każdy dotyczy innego obszaru funkcjonowania obszaru *Aktywnego Pogranicza*: demografia, edukacja, kultura, kondycja społeczna, gospodarka oraz infrastruktura komunalna, ochrona środowiska. Na końcu każdego z rozdziałów dodano podsumowanie najważniejszych informacji i wniosków dotyczących każdej ze sfer.

DEMOGRAFIA

Według danych statystycznych POF Aktywne Pogranicze w 2019 r. posiadało **52 172 mieszkańców**, z czego 14% zamieszkiwało w gminie Piszczac (23,43%). Pod względem liczby mieszkańców wyróżniają się także gminy: wiejska Terespol (13%), miejska Terespol (11%) oraz Janów Podlaski (10%). Najmniej osób zamieszkuje gminę Sławatycze (4%). Biorąc pod uwagę gęstość zaludnienia obserwowana jest rozpiętość od 18 os./km² (gmina Tuczna) do 47 os./km² (gmina Konstantynów oraz gmina wiejska Terespol). Najwyższą gęstość zaludnienia posiada gmina miejska Terespol (550 os./km²). W stosunku do 2007 r. liczba mieszkańców POF zmniejszyła się o 3 508 osób, przy czym jedynie w gminie Konstantynów zaobserwowano wzrost o 25 osób.

Wykr.1. Zmiana liczby ludności na terenie gmin POF Aktywne Pogranicze w latach 2007-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W strukturze mieszkańców przeważają nieznacznie kobiety, stanowiąc 50,5% ogółu mieszkańców, przy czym przez ostatnie 13 lat wskaźnik ten uległ nieznacznemu zmniejszeniu.

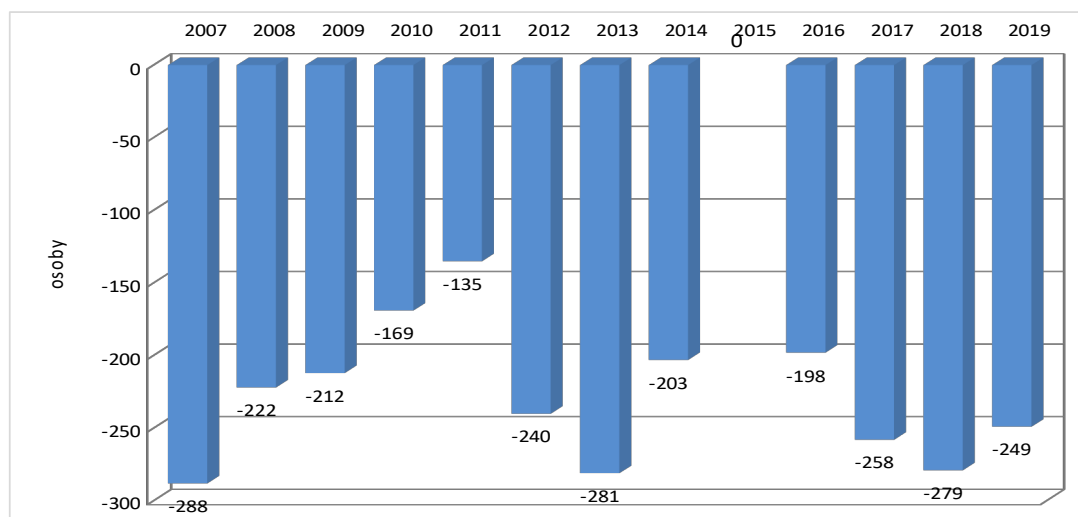
Zjawiskami wpływającymi na liczbę ludności są: **przyrost naturalny** oraz **migracje**. Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia oba czynniki kształtują się niekorzystnie. Dodatni przyrost naturalny zaobserwowano „okazjonalnie” (tzn. w pojedynczych latach) w ośmiu gminach (gmina miejska Terespol, gmina wiejska Terespol, Kodeń, Piszczac, Zalesie, Konstantynów, Janów Podlaski, Leśna Podlaska). Dla czterech gmin POF (gmina miejska Terespol, Leśna Podlaska, Sławatycze, Janów Podlaski) co prawda zauważalna jest poprawa w obszarze przyrostu naturalnego, jednak nadal jest on ujemny (poza gminą Janów Podlaski, gdzie w 2019 r. przyrost wyniósł 1 os.) i podlega znacznym fluktuacjom na przestrzeni ostatnich 13 lat. W gminie Janów Podlaski najczęściej obserwowano dodatni przyrost naturalny (lata: 2008-2011, 2014, 2017, 2019), z kolei w gminach: Rokitno, Sławatycze, Tuczna i Hanna ani razu przez 13 lat przyrost naturalny nie był dodatni. Warto zauważyć, iż wartości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1 tys. mieszkańców w przeciągu ostatnich 13 lat były rokrocznie wyższe dla POF, niż dla całego województwa.

Tab.1. Przyrost naturalny na obszarze POF Aktywne Pogranicze w latach 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Przyrost naturalny ogółem	-179	-78	-125	-159	-172	-73	-198	-124	-227	-158	-129	-172	-210

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponadto potencjał ludnościowy POF jest osłabiany przez migracje, których saldo w ostatnich 13 latach¹ było ujemne. W trzech gminach ani razu nie odnotowano dodatniego salda migracji (Kodeń, Piszczac, Hanna), zaś w pozostałych dziewięciu wartości dodatnie obserwowane były w pojedynczych latach. Na przestrzeni ostatnich 13 lat saldo migracji w 12 gminach POF osiągało wartości od 20 (saldo migracji w gminie Konstantynów w 2014 r.) do -77 (saldo migracji w gminie wiejskiej Terespol w 2013 r.). Zauważalna jest nieznaczna przewaga kierunku migracji ze wsi do miast (65% wymeldowań do miast). Odsetek emigracji zagranicznej dla POF w 2017 r.² jest nieco niższy (0,31% wymeldowań) od wartości dla całego województwa lubelskiego (1,14% wymeldowań).

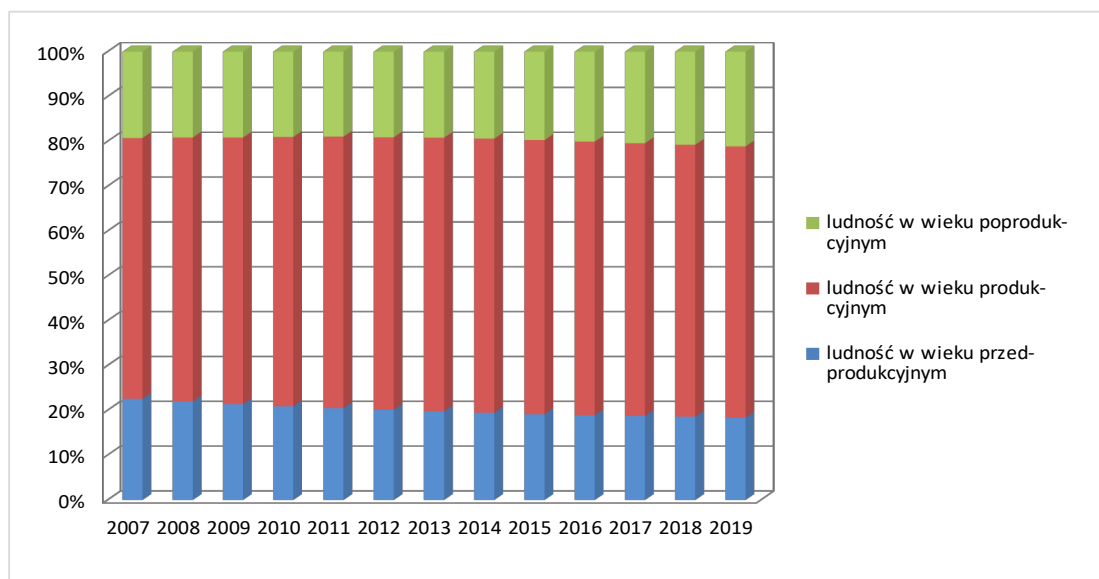
Wykr.2. Saldo migracji w POF Aktywne Pogranicze w latach 2007-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując **strukturę wiekową** mieszkańców POF Aktywne Pogranicze na przestrzeni ostatnich 13 lat zauważalna jest tendencja zwiększającego się udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Zjawisko to związane jest z wydłużeniem trwania życia i w sytuacji postępu automatyzacji gospodarki pozwala na łatwiejsze zagospodarowanie dostępnych zasobów pracy. Z drugiej jednak strony wymaga konieczności zabezpieczenia odpowiednich dla osób starszych rozwiązań oraz usług społecznych. Warto zaznaczyć, iż w grupie osób w wieku poprodukcyjnym 67% (2019 r.) stanowią kobiety, co jest związane z ich wyższą średnią długością życia.

1 ze względu na niedostateczną jakość danych dot. badania migracji GUS nie podał ich dla 2015r.
2 Dla lat 2018, 2019 GUS nie podaje danych dotyczących migracji za granicę.

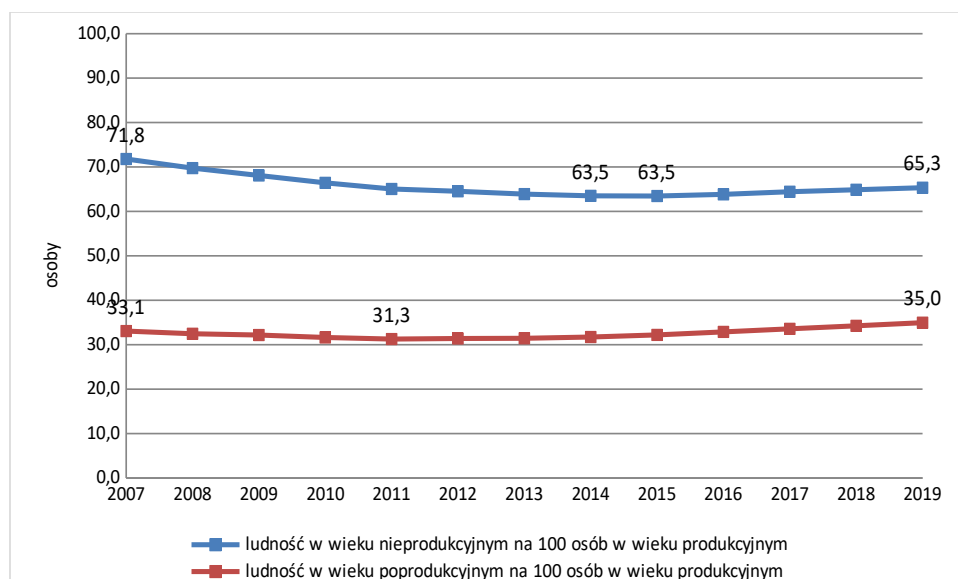
Wykr.3. Zmiany struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku na terenie POF Aktywne Pogranicze w latach 2007-2019

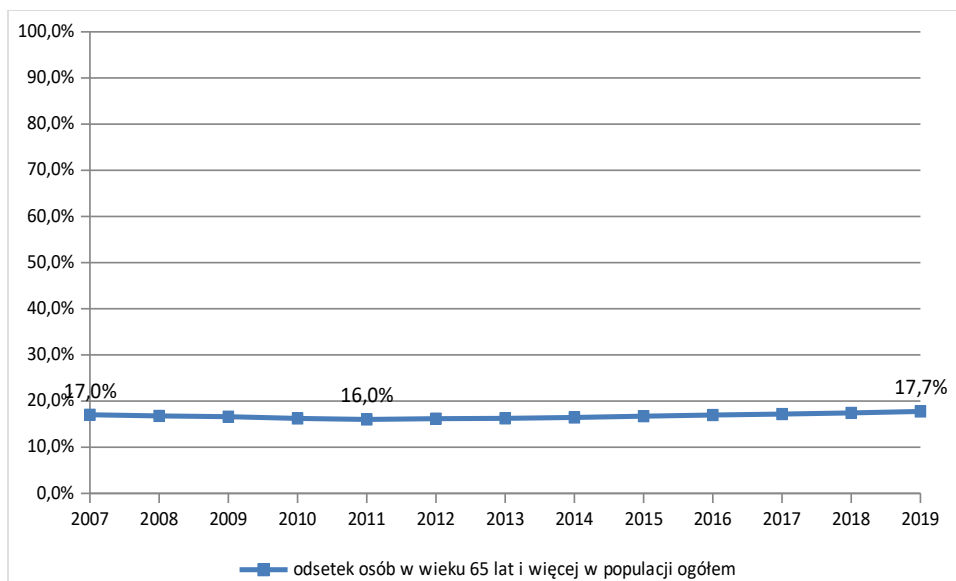

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przeciwieństwie do tendencji dla całego województwa lubelskiego zauważalny jest spadek ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, co jest zjawiskiem pożądanym w kontekście gospodarki i zabezpieczeń społecznych (jedynie w gminie miejskiej Terespol oraz Janów Podlaski wskaźnik ten odnotował wzrost w ostatnich 13 latach). Z drugiej strony od roku 2011 r. obserwowany jest wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Najwyższy wzrost tego wskaźnika odnotowano w gminie miejskiej Terespol (o ok. 11,8 osób), natomiast najwyższy spadek dotyczy gminy Tucza (o ok. 6,6 osób), przy czym nadal jest to gmina posiadająca najwyższe wartości tego wskaźnika wśród gmin POF (od 51,2 osób w 2007 r. do 44,6 w 2019 r.). Jest to również gmina o najwyższym odsetku osób w wieku powyżej 65 lat (23,1% w 2019 r.).

Wykr. 4. Wybrane wskaźniki obciążenia demograficznego dla POF Aktywne Pogranicze w latach 2007-2019

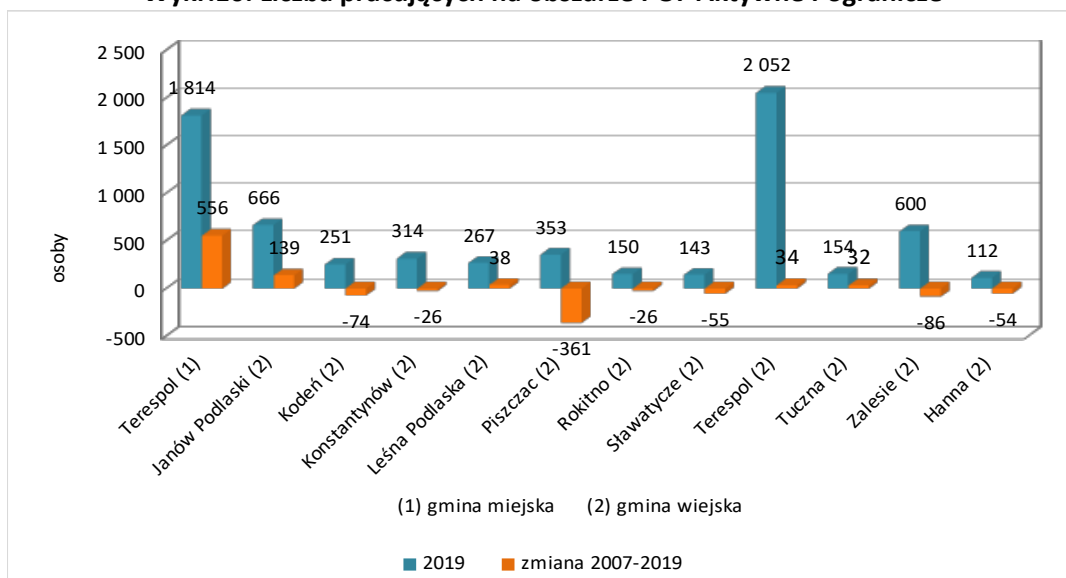
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W obszarze sytuacji demograficznej na terenie POF Aktywne Pogranicze należy zwrócić uwagę na następujące zjawiska:

- ❖ **zmniejszanie się liczby ludności POF (ogólny spadek liczby ludności o ponad 6% względem 2007 r.) zarówno w kontekście ujemnego przyrostu naturalnego (jedynie w gminie Janów Podlaski w 2019 r. odnotowano dodatni przyrost naturalny), jak i niekorzystnego salda migracji (tylko w gminie Leśna Podlaska w 2019 r. odnotowano dodatnie saldo migracji);**
- ❖ **postępujący proces starzenia się społeczeństwa (spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i zwiększanie się grupy osób starszych - szczególnie w przypadku gminy Tuczna, gdzie w 2019 r. 23,1% populacji stanowiły osoby powyżej 65 roku życia).**

Według danych GUS w 2019 r. na terenie POF Aktywne Pogranicze **pracowało 6 867** osób, przy czym 49% stanowiły kobiety. W stosunku do roku 2007 liczba pracujących wzrosła o 117 osób (co stanowi 2% liczby pracujących w roku 2007), choć odnotowano zarówno okresy wzrostu, jak i spadku. Pomimo ogólnego wzrostu, aż w siedmiu gminach Aktywnego Pogranicza w ostatnich 13 latach liczba pracujących spadła. Największy spadek odnotowano w gminie Piszczac (o 51% wartości z 2007 r.). Jedynie w gminach: Terespol (gmina miejska), Terespol (gmina wiejska), Janów Podlaski, Leśna Podlaska oraz Tuczna liczba pracujących wzrosła. Warto zwrócić uwagę, iż w gminie Terespol liczba pracujących wzrosła o 44% wobec wartości z 2007 r., zaś w gminie Janów Podlaski oraz Tuczna wzrost ten stanowi 26% liczby pracujących w 2007 r.

Wykr.10. Liczba pracujących na obszarze POF Aktywne Pogranicze

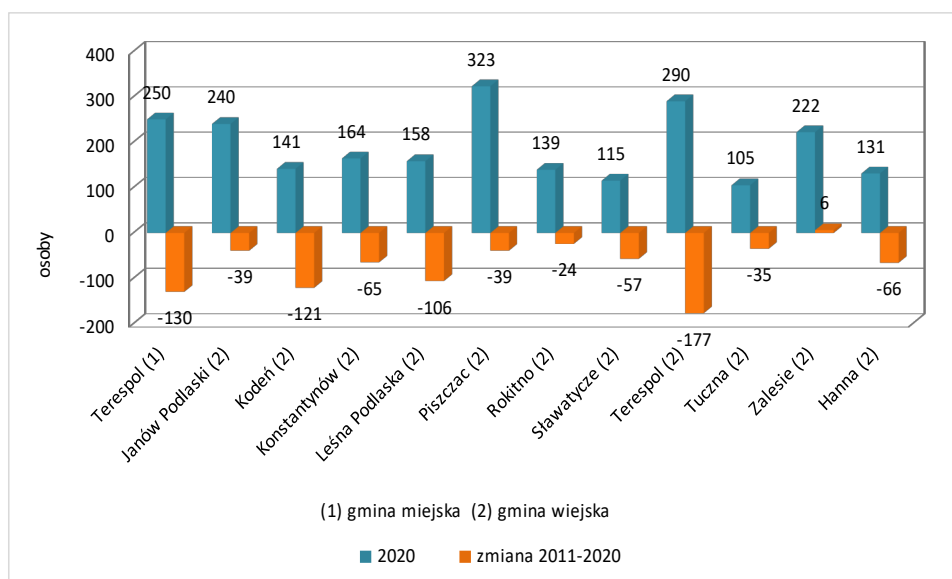
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najniższy odsetek kobiet wśród osób pracujących odnotowano w 2019 r. w gminie miejskiej Terespol (38%) i gminie wiejskiej Terespol (40%). W pozostałych gminach POF Aktywne Pogranicze odsetek ten przekracza 50%, najwyższe wartości osiągając w gminie Sławatycze (73%) oraz Hanna (74%). Pod względem wskaźnika liczby pracujących na 1000 ludności przodują obie gminy Terespol (326 osób w gminie miejskiej, 306 osób w gminie wiejskiej), gmina Zalesie (136 osób) oraz gmina Janów Podlaski (126 osób). W pozostałych gminach partnerskich wskaźnik ten nie przekracza wartości 80 osób pracujących na 1000 ludności, najniższą wartość osiągając w gminie Hanna (39 osób).

O korzystnej sytuacji na rynku pracy – poza wzrostem liczby pracujących – świadczą dane dotyczące **bezrobocia**. Podobnie do obserwowanego trendu w województwie w ostatnich latach liczba osób bezrobotnych na terenie POF Aktywne Pogranicze spadała systematycznie z 3240 osób w 2011 r. do 2278 osób w 2020³ r. z wyjątkiem niewielkiego wzrostu w latach 2012 – 2013 oraz wzrostu w pierwszym półroczu 2020 r.. W odniesieniu do liczby osób w wieku produkcyjnym w latach 2011 – 2019, udział bezrobotnych spadł we wszystkich gminach Aktywnego Pogranicza, przy czym najwyższy spadek zanotowano w gminie Kodeń (o 6,2 pkt. proc.). W 2019 r. najwyższy udział bezrobotnych w grupie osób w wieku produkcyjnym dotyczy gminy Sławatycze (8,3%), zaś najniższy gminy Kodeń (5,8%).

³ Dane na koniec czerwca 2020 r.

Wykr. 11. Bezrobocie rejestrowane w gminach partnerskich Aktywnego Pogranicza

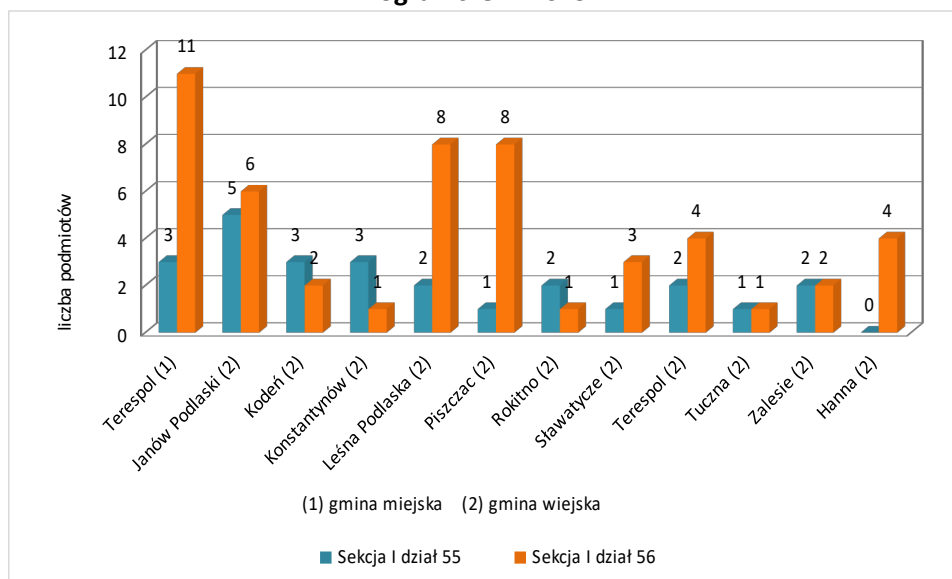

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród osób bezrobotnych na obszarze POF Aktywne Pogranicze w roku 2019 nieznacznie (o 1 pkt. proc.) przeważają kobiety, choć w poszczególnych gminach partnerskich zauważalne są rozbieżności - w gminach Janów Podlaski, Leśna Podlaska, Rokitno oraz Sławatycze wśród bezrobotnych przeważają mężczyźni (53-56%), zaś najwyższy udział kobiet w grupie bezrobotnych wystąpił w gminie Kodeń (58%). Najistotniejszym problemem jest bezrobocie długotrwałe, dotyczące ponad połowę zarejestrowanych bezrobotnych (w połowie 2020 r. było to 59% dla obszaru Aktywnego Pogranicza, w czterech gminach – gmina miejska Terespol, gmina wiejska Terespol, Zalesie, Kodeń - długotrwałe bezrobotnych było mniej niż dla całego analizowanego obszaru, tj. kolejno 51%, 56%, 56%, 58%) oraz bezrobocie osób powyżej 50 roku życia (22% w połowie 2020 r., przy czym najniższy wskaźnik zanotowano w gminie Sławatycze – 16%, zaś najwyższy w gminie Kodeń - 30%). Pozytywnym zjawiskiem jest spadek udziału w grupie bezrobotnych osób młodych do 30 roku życia: w latach 2015 – 2020 najwyższy spadek (o 14 pkt. proc.) odnotowano w gminie Rokitno. Dla całego obszaru Aktywnego Pogranicza udział osób młodych do 30 roku życia w grupie bezrobotnych w połowie 2020 r. osiągnął 30%, przy czym najniższą wartość osiągnął w gminie miejskiej Terespol – 22%. Tylko w dwóch gminach udział osób do 30 roku życia w grupie osób bezrobotnych w połowie 2020 r. był niższy od udziału osób powyżej 50 roku życia w grupie bezrobotnych (gmina wiejska Terespol oraz gmina Kodeń).

Jedną z ważnych gałęzi gospodarki jest **turystyka i powiązane z nią usługi**. Na obszarze Aktywnego Pogranicza w 2019 r. w sekcji I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) działało 76 podmiotów, z czego najwięcej (14) w gminie miejskiej Terespol, zaś najmniej (2) w gminie Tuczna. Warto zaznaczyć, iż w dziale 55 (zakwaterowanie) zarejestrowanych jest 25 podmiotów, zaś w dziale 56 (gastronomia) – 51 podmiotów. Udział sekcji I w ilości podmiotów ogółem oscyluje od lat wokół 2,4% – 2,7% (podobnie jak na obszarze całego województwa).

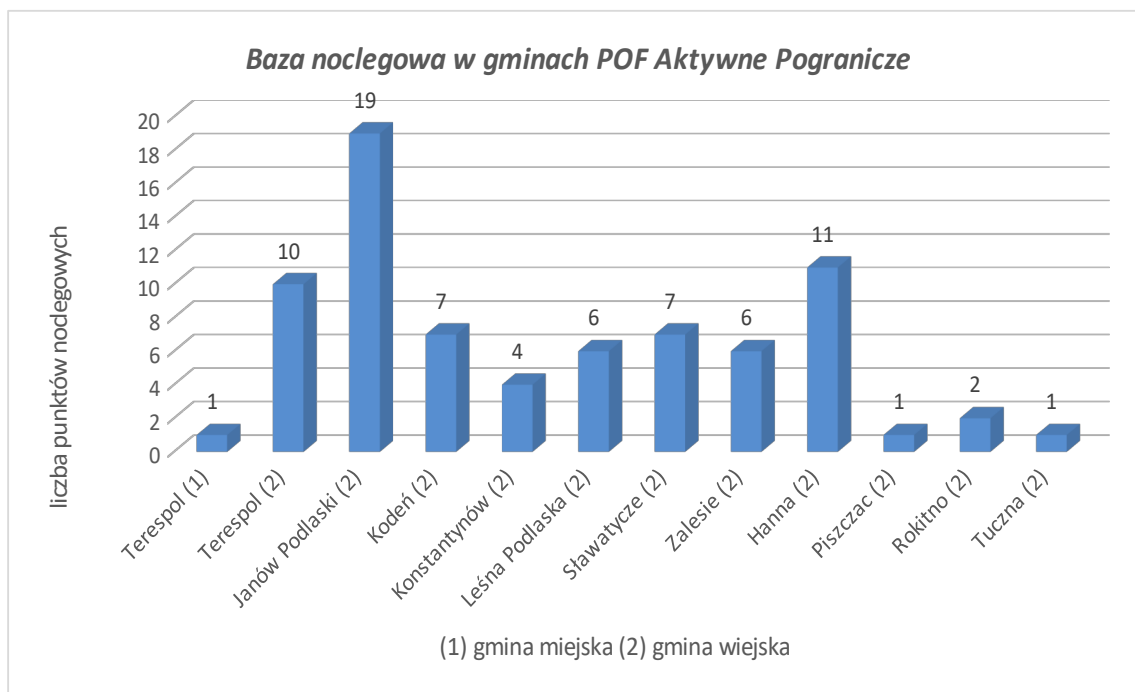
Wykr. 12 Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w Sekcji I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – w gminach POF Aktywne Pogranicze w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Warto zwrócić uwagę, iż na podstawie analizy stron internetowych poszczególnych gmin partnerskich oraz portali turystycznych sytuacja dotycząca bazy noclegowej w 2020 r. rysuje się odrobinę korzystniej niż to wynika z danych GUS, wg których na obszarze całego POF Aktywne Pogranicze funkcjonowało 15 obiektów noclegowych.

Wykr. 13 Baza noclegowa w gminach POF Aktywne Pogranicze

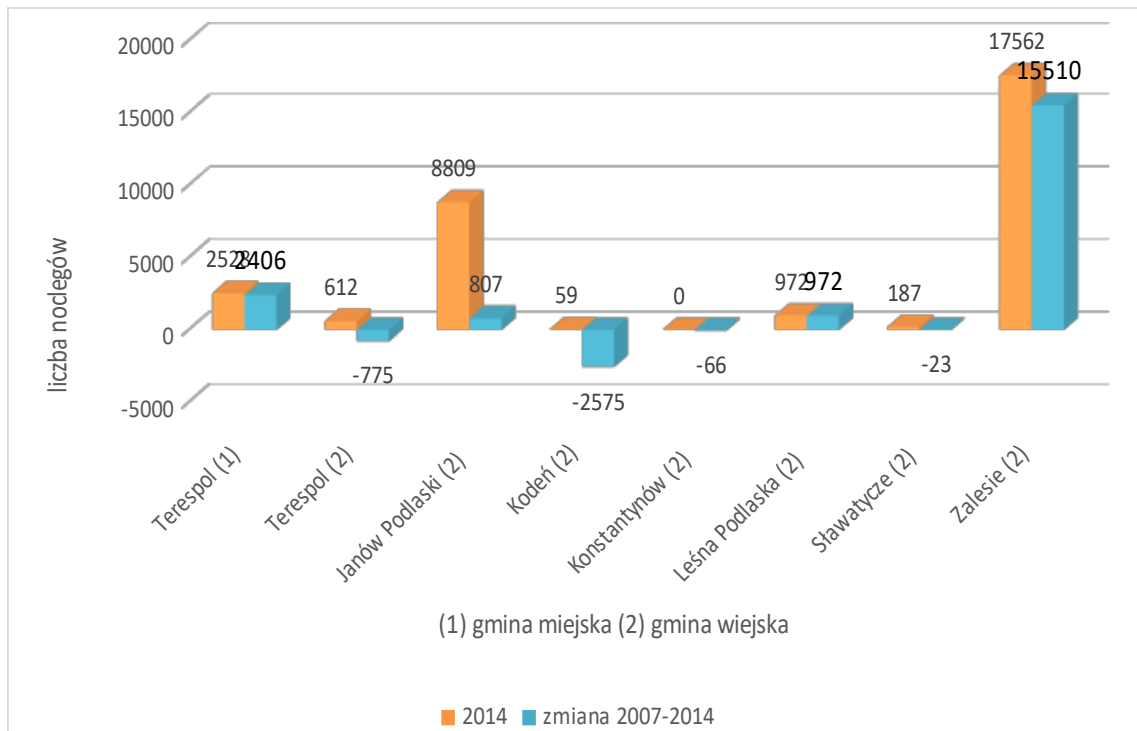
Źródło: Opracowanie własne na podstawie stron internetowych poszczególnych gmin oraz serwisu nocowanie.pl, hometogo.pl⁴

⁴ Dostęp: luty 2021 r.

Spośród gmin POF Aktywne Pogranicze najbardziej rozwiniętą bazę noclegową posiada gmina Janów Podlaski, zaś najmniej rozwiniętą gminy: Tuczna, Terespol (gmina miejska), Piszczac i Rokitno.

W 2014 r.⁵ najwięcej noclegów udzielono na terenie gminy Zalesie (17 562). Jest to równocześnie gmina, w której odnotowano największy wzrost liczby udzielonych noclegów w ostatniej dekadzie. Z kolei gminą, która zanotowała największy spadek udzielonych noclegów względem 2007 r. była gmina Kodeń. Turyści zagraniczni w 2018 r. nocowali jedynie na terenie trzech gmin: gminy miejskiej Terespol (344 noclegi), Janów Podlaski (319 noclegów) oraz Leśna Podlaska (167 noclegów).

Wykr. 14 Udzielone noclegi w gminach POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Co prawda wobec 2007 r. odnotowano wzrost liczby udzielonych noclegów na obszarze całego POF Aktywne Pogranicze o 16 256 noclegów, jednak zauważalna nieregularność w liczbie turystów, może świadczyć o braku spójnej oferty turystycznej dla tego obszaru, co stanowi istotne wyzwanie w kontekście istniejącej atrakcyjności turystycznej POF.

Wśród walorów turystycznych stanowiących o atrakcyjności turystycznej możemy wyróżnić:

- walory krajoznawcze:
 - naturalne,
 - antropogeniczne,
- walory wypoczynkowe.

Naturalnymi walorami krajoznawczymi, które znajdują się na obszarze POF Aktywne Pogranicze są: Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”, obszary NATURA2000 oraz rezerваты przyrody. Park Krajobrazowy utworzono w 1994 r. na powierzchni trzech województw: mazowieckiego, podlaskiego i lubelskiego. Na terenie województwa lubelskiego obejmuje pięć gmin powiatu bialskiego należących do powiatu bialskiego. 5 jest to ostatni rok, dla których GUS publikuje dane

do POF Aktywne Pogranicze, tj. Terespol (gmina wiejska), Konstantynów, Rokitno, Janów Podlaski, Zalesie. W parku tym umiejscowionych jest siedem rezerwatów przyrody, z czego cztery znajdują się w granicach powiatu bialskiego: dwa rezerwaty leśne („Łęg Dębowy”, „Stary Las”), jeden leśno-krajobrazowy („Szwajcaria Podlaska”) i jeden faunistyczny („Czapli Stóg”). Również na terenie gmin POF znajdują się obie ścieżki dydaktyczne: „Nadbużańskie Łęgi” i „Szwajcaria podlaska”. Na obszarze całego Parku Krajobrazowego ustanowiono ok. 120 pomników przyrody (głównie okazałe drzewa lub ich skupiska - najczęściej dęby szypułkowe); pomniki przyrody nieożywionej (głazy), wśród których najbardziej znanym jest Kamienna Baba (lub Krzyż Pokutny), zlokalizowany na wzniesieniu nieopodal miejscowości Neple; 30 użytków ekologicznych oraz w ramach sieci Natura 2000: OSOP „Dolina Dolnego Bugu” (gminy: Janów Podlaski, Konstantynów, Rokitno, Terespol) i SOOS „Ostoja Nadbużańska” (gminy: Janów Podlaski, Konstantynów, Rokitno, Terespol).

Teren Parku stwarza idealne miejsce rekreacji i wypoczynku dla osób pragnących bliskiego kontaktu z przyrodą. Park można przemierzać szlakami nadbużańskimi – pieszo lub rowerem (Czerwony Szlak Rowerowy Janów Podlaski-Hrubieszów, Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo). Ponadto w granicach Parku znajdują się dwie przeprawy promowe w miejscowości Gnojno i Zabuże, zaś dla amatorów intensywniejszych wrażeń wytyczono na Bugu szlak kajakowy.

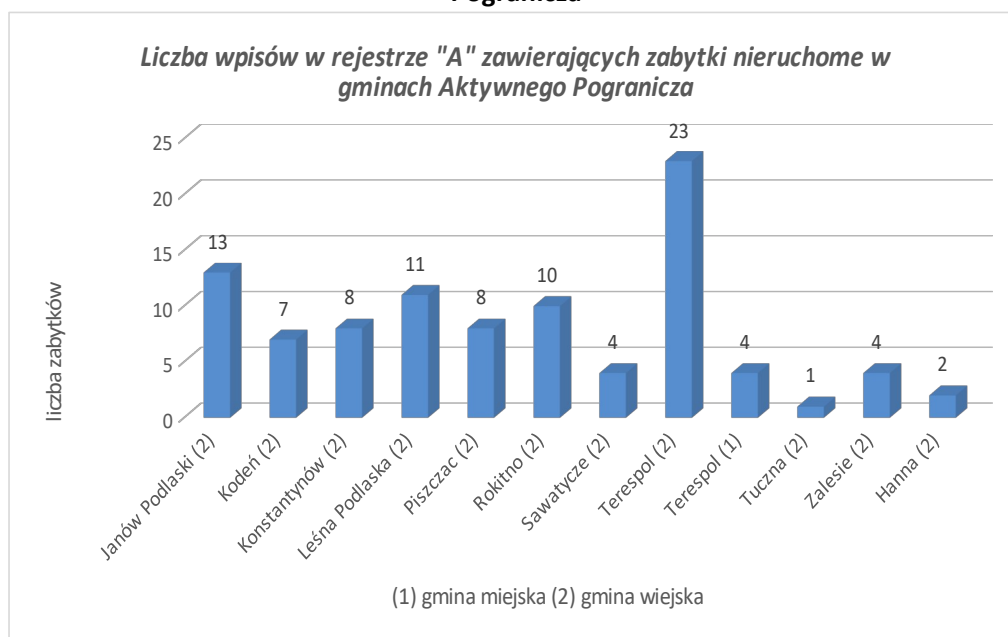
Obszary specjalnej ochrony w ramach sieci Natura 2000 znajdują się także poza terenem Parku Krajobrazowego, tj.:

- „Poleska Dolina Bugu” (gminy: Hanna, Sławatycze),
- „Dolina Środkowego Bugu” (gminy: Kodeń, Sławatycze, Terespol, Hanna),
- „Puszcza Solska” (gmina Terespol),
- „Dobryń” (gmina Zalesie),
- „Dolina Krzyny” (gmina Zalesie).

Na terenie gminy Leśna Podlaska, poza obszarem parku krajobrazowego, umiejscowiony jest leśny rezerwat przyrody „Chmielinne”, gdzie przedmiotem ochrony są zespoły leśne położone w szerokiej dolinie rzeki Klukówki. Rezerwat obejmuje łąg jesionowo-olszowy, łąg jesionowo-wiązowy, grąd, ols, jak również dobrze zachowane zespoły leśne z licznie występującym chmielem, od którego pochodzi nazwa rezerwatu.

POF Aktywne Pogranicze posiada również walory krajoznawcze o charakterze antropogenicznym. Zgodnie z wykazem zabytków nieruchomych dla województwa lubelskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. na obszarze Aktywnego Pogranicza znajduje się 287 zabytków wykazanych w 95 wpisach księgi A, oraz jeden zabytek archeologiczny wpisany do księgi C.

Wykr. 15 Liczba wpisów w rejestrze "A" zawierających zabytki nieruchome w gminach Aktywnego Pogranicza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazu zabytków nieruchomych dla województwa lubelskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2018 r.

Tabela 1 Wykaz zabytków nieruchomych oraz archeologicznych na terenie gmin partnerskich POF Aktywne Pogranicze

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru „A” zabytków nieruchomych województwa lubelskiego według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r.					
Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Zakres wpisu	Nr rejestru
1	Janów Podlaski	Janów Podlaski	bialski	- zespół cmentarza katolicko - unickiego z końca XVIII w., później także prawosławnego, obecnie katolickiego: teren cmentarza, kaplica cmentarna pw. św. Rocha z połowy XIX w. z wyposażeniem i najbliższym otoczeniem, brama i mur ogrodzeniowy, drzewostan	A/79
2	Janów Podlaski	Janów Podlaski	bialski	- zespół zamkowy z II poł. XVIII w. (dawny pałac biskupi): dwie oficyny wraz z zachowanymi fragmentami wystroju wnętrza, dekoracjami rokokowymi na stropach z fasetą i kominkami, grota Naruszewicza z 1790 r., elementy podwójnego systemu dawnych umocnień ziemnych i fos, park z drzewostanem	A/611
3	Janów Podlaski	Janów Podlaski	bialski	- zespół poseminaryjny z połowy XVIII w.: kościół parafialny pw. św. Trójcy, dzwonnica z 1745 r., dawne seminarium (dwa budynki), altana, otaczający drzewostan oraz murowane ogrodzenie z bramami i bramkami, wyznaczające otoczenie zespołu	A/202

4	Janów Podlaski	Janów Podlaski	białski	- zespół architektoniczno - krajobrazowy z 1985 r. o charakterze skansenu „Uroczysko Zaborek” obejmujący: drewniany młyn wodny z początku XX w. (obecnie budynek o funkcji mieszkalnej), drewniany spichlerz tzw. dworski z I poł. XIX w. (obecnie budynek o funkcji mieszkalnej), drewnianą chatę z II poł. XIX w. przeniesioną z miejscowości Kwasówka (obecnie budynek o funkcji mieszkalnej), drewniany kościół pw. Św. Jana Chrzciciela z 1923-1926 r. przeniesiony z miejscowości Choroszczyńka (obecnie budynek nie pełniący funkcji sakralnej, przeznaczony na cele wystawienniczo-konferencyjne), drewnianą kuźnię z 1947 r. przeniesioną z miejscowości Żuki (obecnie budynek o funkcji wystawienniczej), drewniany wiatrak-koźlak z 1923 r. przeniesiony z miejscowości Zaczopki (obecnie budynek o funkcji mieszkalnej), drewnianą chatę tzw. Zaścianek z końca XIX w. przeniesioną z miejscowości Leszczanka (obecnie budynek o funkcji mieszkalnej), dawną plebanię z 1880 r. przeniesioną z miejscowości Czemierniki, drewniany spichlerz z I poł. XIX w. przeniesiony z miejscowości Kornica Nowa; otoczenie w/w zespołu	A/689
5	Janów Podlaski	Janów Podlaski	białski	- układ urbanistyczny osady Janów Podlaski z 1465 r.: siatka ulic i placów, wraz z dominantami architektonicznymi i panoramą	A/669
6	Janów Podlaski	Janów Podlaski	białski	dom (tzw. Rytów) z 1793 r.	A/201
7	Janów Podlaski	Janów Podlaski	białski	- kościół poddominikański pw. św. Jana Chrzciciela z końca XVIII w., z wyposażeniem i otaczającym drzewostanem w granicach cmentarza kościelnego oraz z murem i bramą - dzwonnica z 1918 r.	A/78
8	Janów Podlaski	Janów Podlaski	białski	- kapliczka słupowa wraz z figurką Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej z 1859 r. wraz z otoczeniem	A/1661
9	Klonownica-Plac	Janów Podlaski	białski	- zespół dworski z XIX w.: dwór, park	A/249
10	Stary Bubel	Janów Podlaski	białski	- kościół filialny rzymskokatolicki pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty (dawna cerkiew unicka z 1740 r.) wraz z dzwonnica i otoczeniem	A/35
11	Stary Pawłów	Janów Podlaski	białski	- drewniana kaplica filialna pw. św. Mikołaja z 1930 r. wraz z otoczeniem	A/969
12	Woroblin	Janów Podlaski	białski	- założenie dworsko ogrodowe z XIX w.: dwór z 1860 r. (obecnie szkoła), park, dawna część gospodarcza, stary sad, dawny ogród porzeczkowy, aleja dojazdowa	A/1423

13	Wygoda	Janów Podlaski	białski	- zespół architektoniczno - krajobrazowy z XIX w. obejmujący: park, bramę wjazdową, zespół stajni z I poł. XIX w. (stajnie nr 1-4 z I poł. XIX w. zwane prywatnymi, nr 5 i 6 z 1920-1930 r. zwane wychowalniami młodzieży, nr 7 z 1846 zwana Zegarową, nr 8 z 1842 r. zwana Czołową, nr 9-10 z 1896 r. zwane Woroncowską i Wyścigową), lazaret z II poł. XIX w., zespół budynków mieszkalnych z 1920-1930 r. (domy nr adm.: 8 – 14), wybiegi dla koni, pozostałości alei brzoźowej	A/76
14	Kodeń	Kodeń	białski	- zespół pałacowo-ogrodowy z XVIII - XX w. „Placencja”: zachowana część korpusu głównego pałacu z I poł. XIX w., budynek pojezuicki murowany z XVIII w., budynek mieszkalny drewniany z 1930-1940 r., park z terenem dawnego sadu i aleją lipową	A/1415
15	Kodeń	Kodeń	białski	- zespół zamkowy z przełomu XV/XVI w.: ruiny zamku, pozostałości fosy i ziemnych obwarowań, arsenał (obecnie ołtarz polowy), najbliższe otoczenie i zadrzewienie oraz dawna cerkiew zamkowa pw. św. Ducha (obecnie kościół rzymskokatolicki), z wyposażeniem wnętrza i otaczającym ją drzewostanem	A/55
16	Kodeń	Kodeń	białski	- kaplica cmentarna z połowy XVIII w. pw. św. Wawrzyńca z wyposażeniem wnętrza i najbliższym otoczeniem	A/56
17	Kodeń	Kodeń	białski	- kościół parafialny z I poł. XIX w. pw. św. Anny z wyposażeniem wnętrza i najbliższym otoczeniem w granicach ogrodzenia cmentarza kościelnego	A/54
18	Kodeń	Kodeń	białski	- murowana dzwonnica-brama z I poł. XIX w. wraz z gruntem pod budowlą	A/1651
19	Kostomłoty	Kodeń	białski	- kościół parafialny pw. św. Nicefora, obecnie cerkiew unicka pw. św. Nikity	A/17
20	Zabłocie	Kodeń	białski	- cerkiew prawosławna z przełomu XIX/XX w. parafii pw. św. Mikołaja, wraz z ogrodzeniem	A/1409
21	Gnojno	Konstantynów	białski	- dawna cerkiew prawosławna z 1875 r., obecnie kościół parafii rzymskokatolickiej pw. św. Antoniego Padewskiego, wraz z otaczającym drzewostanem	A/429
22	Gnojno	Konstantynów	białski	- cmentarz unicki z 1800 r., później prawosławny (nieczynny), wraz z drzewostanem	A/1362
23	Komarńo-Kolonia	Konstantynów	białski	- zespół kościoła rzymskokatolickiego z 1844 r. pw. św. Stanisława: kościół, dzwonnica, otaczający drzewostan	A/428
24	Konstantynów	Konstantynów	białski	- zespół kościoła rzymskokatolickiego z początku XX w. pw. św. Elżbiety: kościół, cmentarz przykościelny, drzewostan, dwie kostnice, plebania, brama główna, brama gospodarcza z ogrodzeniem	A/1289

25	Konstantynów	Konstantynów	bialski	- zespół folwarczny z II poł. XIX w.: rządcówka z ogrodem, gorzelnia (dawny budynek administracyjny), spichlerz, obora (dawny magazyn), stajnia cugowa, obora (dawny czworak), magazyn (dawny czworak), obora (dawna gorzelnia), obora	A/128
26	Konstantynów	Konstantynów	bialski	- pałac z XIX w. z wyposażeniem, park	A/128
27	Konstantynów	Konstantynów	bialski	- dawna cerkiew z 1834 r. (obecnie szkoła)	A/1432
28	Wiechowicze	Konstantynów	bialski	- założenie dworsko-ogrodowe z 1934 - 1936 r.: dwór, dawna suszarnia tytoniu z 1930-1940 r., drewniany spichlerz z 1930 - 1940 r.	A/1417
29	Bukowice	Leśna Podlaska	bialski	- kaplica rzymskokatolicka (dawna cerkiew unicka) z XVIII w. pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, z otaczającym drzewostanem	A/1398
30	Droblin	Leśna Podlaska	bialski	- zespół dworski z XIX w.: dwór, park	A/133
31	Leśna Podlaska	Leśna Podlaska	bialski	- zespół klasztorny Paulinów z I poł. XIX w.: kościół parafialny z 1730-1738 r. pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (obecnie pw. św. Piotra i Pawła) z wyposażeniem wnętrza, kaplica z 1718 r. pw. Najświętszej Marii Panny i klasztor z wyposażeniem wnętrza, drzewostan w granicach ogrodzenia cmentarza kościelnego, pozostałości murów obronnych z XVIII w., bramka z I poł. XVIII w.	A/135
32	Leśna Podlaska	Leśna Podlaska	bialski	- zespół oświatowy z przełomu XIX/XX w.: szkoła z 1890 r., internat żeński z 1901 r. zw. „Dużym”, internat żeński z 1901 r. zw. „Małym”, szkoła ćwiczeń z 1900 r., elektrownia, dom „Ksieni”	A/135
33	Ludwinów	Leśna Podlaska	bialski	- zespół przestrzenny z I poł. XIX w. : park, ruiny dworu (obecnie odbudowany), spichlerz, figura Matki Boskiej	A/1408
34	Nosów	Leśna Podlaska	bialski	- założenie dworsko-parkowe z XIX w.: dwór z 1830r., spichlerz z 1880 r., stajnia z 1920 r., park z alejami, teren starego sadu	A/1354
35	Nosów	Leśna Podlaska	bialski	- krochmalnia z 1909 r., czworak i dwojak z końca XIX w.– na terenie zespołu dworskoparkowego	A/1355
36	Nosów	Leśna Podlaska	bialski	- zespół cerkwi prawosławnej z 1862 r.: cerkiew pw. św. Mikołaja, dzwonnica, ogrodzenie z kamieni	A/1356
37	Stara Bordziłówka	Leśna Podlaska	bialski	- cmentarz rzymsko-katolicki z 1800 r. wraz z drzewostanem,	A/782
38	Witulín	Leśna Podlaska	bialski	- zespół dworsko-parkowy z XIX w.: park z alejami dojazdowymi, dawna kuchnia z II poł. XIX w., oficyna z II poł. XIX w., oranżeria z I poł. XIX w., zespół gorzelnii z 1916 r. (gorzelnia, czworak, magazyn)	A/132
39	Witulín	Leśna Podlaska	bialski	- kościół parafialny z XVIII w. pw. św. Michała Archanioła z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem w granicach cmentarza kościelnego z XVI w.	A/69

40	Chotyłów	Piszczac	białski	- budynek dworca kolejowego z 1868 r. wraz z otoczeniem	A/1630
41	Dobrynka	Piszczac	białski	- cmentarz wojenny niemiecko - austriacki z I wojny światowej, wraz z drzewostanem	A/1340
42	Kościeniewiczze	Piszczac	białski	- założenie dworsko-ogrodowe Zagościniec z 1870 r.: dwór, tereny dawnego sadu, dawnego podjazdu i części gospodarczej	A/1419
43	Kościeniewiczze	Piszczac	białski	- dawna cerkiew unicka z przełomu XVII/XVIII w., obecnie kościół parafii rzymskokatolickiej pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski	A/18
44	Ortel Królewski Pierwszy	Piszczac	białski	- kościół parafialny pw. Matki Bożej Różańcowej (dawna cerkiew unicka z przełomu XVII/XVIII w.) z wyposażeniem wnętrza, otoczeniem i drzewostanem w granicach cmentarza kościelnego	A/67
45	Piszczac	Piszczac	białski	- kaplica cmentarna z początku XIX w.	A/1359
46	Połoski	Piszczac	białski	- kościół parafialny pw. św. Trójcy (dawna cerkiew prawosławna z IV ćw. XIX w.) z otaczającym drzewostanem	A/1395
47	Zalutyń	Piszczac	białski	- założenie dworsko-ogrodowe z II poł. XIX w.: dwór, park,	A/1420
48	Cieleśnica	Rokitno	białski	- zespół pałacowy z I poł. XIX w.: pałac, oranżeria, park	A/250
49	Klonownica Duża	Rokitno	białski	- kościół parafialny pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty (dawna cerkiew unicka z 1850-1851 r.) z wyposażeniem wnętrza i drzewostanem w granicach cmentarza kościelnego	A/53
50	Klonownica Duża	Rokitno	białski	- cmentarz unicki z początku XIX w., później prawosławny (nieczynny) wraz z drzewostanem	A/1364
51	Kończyn	Rokitno	białski	- kaplica cmentarna z XIX w. pw. św. Anny	A/16
52	Pratulín	Rokitno	białski	- dzwonnica i otoczenie kościoła parafialnego z I poł. XIX w. pw. Trójcy Św. Przeniesiony ze Stanina	A/106
53	Pratulín	Rokitno	białski	- kościół parafii rzymskokatolickiej z I poł. XIX w. pw. św. Piotra i Pawła z wyposażeniem wnętrza, dzwonnica i otaczający drzewostan	A/28
54	Pratulín	Rokitno	białski	- cmentarz unicki z 1874 r. wraz z krzyżem kamiennym z XIV w.	A/762
55	Rokitno	Rokitno	białski	- kościół parafii rzymskokatolickiej pw. św. Trójcy (dawna cerkiew unicka z poł. XIX w.) z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem w granicach cmentarza kościelnego	A/68
56	Rokitno	Rokitno	białski	- cmentarz wojenny z I wojny światowej (niemiecki) wraz z drzewostanem	A/1349
57	Zaczopki	Rokitno	białski	- cmentarz niemiecko-rosyjski z I wojny światowej wraz z drzewostanem	A/1366
58	Jabłeczna	Sławatycze	białski	- założenie klasztorne ogrodowo - krajobrazowe, w tym zespół klasztoru prawosławnego z 1840-1900 r.: cerkiew prawosławna pw. św. Onufrego z wyposażeniem architektonicznym i ruchomościami, klasztor, budynek	A/14

				przyklasztorny, dwie kaplice drewniane z 1908 r.: pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny i pw. św. Ducha, dzwonnica bramowa, ogrodzenie otaczające posesję klasztorną i drzewostan w jego obrębie	
59	Jabłeczna	Sławatycze	białski	- dawna cerkiew unicka z poł. XVIII w., obecnie kościół rzymskokatolicka pw. Przemienienia Pańskiego, z otaczającym drzewostanem	A/1020
60	Sławatycze	Sławatycze	białski	- kościół parafii rzymskokatolickiej z 1913-1919 r. pw. Matki Bożej Różańcowej z cmentarzem przykościelnym, ogrodzeniem i otaczającym drzewostanem	A/1365
61	Sławatycze	Sławatycze	białski	- cerkiew prawosławna parafialna z 1910 r. pw. Opieki Matki Bożej, wraz z ogrodzeniem i terenem w jego granicach	A/1410
62	Dobratycze-Kolonia	Terespol	białski	- dzieło międzyfortowe z 1914 - 1915 r. – bateria w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1380
63	Dobratycze-Kolonia	Terespol	białski	- dzieło międzyfortowe z 1914 - 1915 r. Struga – bateria w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1381
64	Kobylany	Terespol	białski	- cerkiew prawosławna pw. Opieki Matki Boskiej, wraz z cmentarzem przycerkiewnym i otaczającym drzewostanem	A/1119
65	Kobylany	Terespol	białski	- dzieło międzyfortowe z 1914 - 1915 r. Kobylany II – magazyn w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1387
66	Kobylany	Terespol	białski	- wieża obserwacyjna z początku XIX w. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1386
67	Kobylany	Terespol	białski	- cmentarz wojenny rosyjski z I wojny świat., wraz z drzewostanem	A/1347
68	Kobylany	Terespol	białski	- fort Koroszczyń z 1910-1920 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1388
69	Kobylany	Terespol	białski	- fort Kobylany z 1910 - 1920 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1385
70	Kołpin-Ogrodniki	Terespol	białski	- grupa fortowa Żuki z 1914 r.– zespół baterii w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1384
71	Koroszczyń	Terespol	białski	- zespół dworsko-parkowy z XVII - XX w.: dwór z 1860 r. wraz z otaczającym zadrzewionym terenem, w granicach ogrodzenia, park z 1870 r. z podjazdem i alejkami, dawna oficyna z 1870 r. – obecnie dom mieszkalny, teren dawnego sadu	A/685
72	Krzyczew	Terespol	białski	- zespół dworski z I poł. XIX w.: dwór, oficyna, park	A/214
73	Krzyczew	Terespol	białski	- dawna cerkiew unicka z 1683 r., obecnie kaplica rzymskokatolicka pw. św. Jerzego wraz z otaczającym cmentarzem	A/1406
74	Kuzawka	Terespol	białski	- cmentarz wojenny żołnierzy polskich z 1920 r. z drzewostanem,	A/1310
75	Lebiedziew	Terespol	białski	- dzieło międzyfortowe Borek z 1914 - 1915 r. – magazyn w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1387
76	Lebiedziew	Terespol	białski	- fort Terespol z 1870 - 1885 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1376

77	Lebiedziew	Terespol	bialski	- fort Lebiedziew z 1900 - 1910 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1379
78	Lebiedziew	Terespol	bialski	- dzieło międzyfortowe Lebiedziew z 1900 - 1910 r. – bateria w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1377
79	Lebiedziew	Terespol	bialski	- cmentarz mahometański	A/180
80	Łobaczew Mały	Terespol	bialski	- fort Łobaczew z 1870 - 1885 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej (przy drodze zw. Aleją Marzeń)	A/1382
81	Małaszewicze Małe	Terespol	bialski	- dzieło międzyfortowe Kobylany I z 1914 - 1915 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1389
82	Neple	Terespol	bialski	- zespół dworsko-parkowy z XIX w.: kaplica dworska z 1829 r., skarbczyk, altana, dom gościnny z 1817 r. tzw. Biwak, park	A/163
83	Neple	Terespol	bialski	- kościół parafii rzymskokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Św. Z końca XVIII w. wraz z wyposażeniem wnętrza i otaczającym drzewostanem	A/29
84	Żuki	Terespol	bialski	- fort Żuki z 1914 - 1915 r. z kanałem fortecznym w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1383
85	Terespol	Terespol (gm. miejska)	bialski	- cerkiew prawosławna z końca XVII w. pw. Jana Teologa z wyposażeniem wnętrza, dzwonnica, otaczający drzewostan w granicach cmentarza kościelnego	A/77
86	Terespol	Terespol (gm. miejska)	bialski	- prochownia Terespol z 1832 - 1915 r. w zespole fortów Twierdzy Brzeskiej	A/1390
87	Terespol	Terespol (gm. miejska)	bialski	- drewniana kaplica cmentarna z 1892 r. pw. Zmartwychwstania Pańskiego (na cmentarzu prawosławnym)	A/866
88	Terespol	Terespol (gm. miejska)	bialski	- pomnik upamiętniający zakończenie budowy Traktu Brzeskiego z 1823 r. wraz z ogrodzeniem i otoczeniem	A/899
89	Tuczna	Tuczna	bialski	- kościół parafialny z 1879 - 1882 r. pw. św. Anny, ogrodzenie, kostnica, brama główna, otaczający drzewostan, w granicach cmentarza przykościelnego	A/423
90	Dobryń Duży	Zalesie	bialski	- kościół rzymskokatolicki z 1942 - 1944 r. pw. Chrystusa Króla wraz z otaczającym drzewostanem	A/1327
91	Horbów-Kolonia	Zalesie	bialski	- dawna cerkiew prawosławna z III ćw. XIX w., obecnie kościół parafii rzymskokatolickiej pw. Przemienienia Pańskiego, z cmentarzem przykościelnym i otaczającym drzewostanem	A/1367
92	Horbów-Kolonia	Zalesie	bialski	- cmentarz wojenny austriacki z I wojny światowej	A/1336
93	Malowa Góra	Zalesie	bialski	- zespół kościoła parafialnego z początku XIX w.: kościół z 1906 - 1909 r. pw. Przemienienia Pańskiego, plebania z 1912 - 1913 r., ogrodzenie kościoła z bramą z 1938 r., pozostałości cmentarza kościelnego, drzewostan przy kościele i plebanii,	A/1400
94	Hanna	Hanna	bialski	- kościół parafii rzymskokatolickiej pw. św. Piotra i Pawła (dawna cerkiew unicka z I poł. XVIII w.) z wyposażeniem wnętrza,	A/141

				otoczeniem wraz z drzewostanem w granicach cmentarza kościelnego, dzwonnica (wraz ze znajdującymi się w niej zabytkami ruchomymi)	
95	Lack	Hanna	białski	- dawna cerkiew unicka z 1795 r., obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Matki Bożej Bolesnej wraz z cmentarzem przykościelnym	A/1325
Wykaz zabytków wpisanych do rejestru „C” zabytków archeologicznych województwa lubelskiego według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r.					
1	Dobryń-Kolonia	Zalesie	białski	- grodzisko średniowieczne	C/157

Źródło: opracowanie własne na podstawie załączników do Obwieszczenia nr 1/2020 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 22 stycznia 2020 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego

Obok zabytków, istotnym dla atrakcyjności turystycznej POF Aktywne Pogranicze walorem są liczne destynacje pielgrzymkowe:

- Sanktuarium Matki Bożej Kodeńskiej z cudownym obrazem Matki Boskiej Gregoriańskiej/z Guadelupe,
- Sanktuarium Matki Bożej Leśniańskiej,
- Sanktuarium Błogosławionych Męczenników Podlaskich w Pratulinie,
- Monaster w Jabłecznej - ośrodek kultu prawosławnego w Polsce,
- Sanktuarium Unitów Podlaskich i jedyna na świecie katolicka parafia neounicka obrządku bizantyjsko-słowiańskiego w Kostomłotach,
- Centrum Religijno – Zabytkowe w Hannie.

Na obszarze Aktywnego Pogranicza znajduje się również znana na całym świecie stadnina koni arabskich w Janowie Podlaskim, która rokrocznie organizuje aukcję „Pride of Poland” - jedno z najważniejszych wydarzeń w świecie hodowców i pasjonatów koni arabskich czystej krwi (w 2019 r. odbyła się 50 taka aukcja).

Wielość i różnorodność walorów turystycznych znajdujących się na obszarze Aktywnego Pogranicza stanowi solidną podstawę dla stworzenia spójnych tematycznie szlaków turystycznych, które umożliwiłyby rozwój turystyki w gminach partnerskich.

Spośród obecnie funkcjonujących szlaków turystycznych, których trasy przebiegają w całości bądź częściowo na terenie POF Aktywne Pogranicze na szczególną uwagę zasługują:

- „Nadbużański Szlak Przyjaźni” (Kózki – Hrubieszów) – szlak pieszy prowadzący przez miejscowości: Gnojno, Bubel Stary, Janów Podlaski, Wygoda Stadnina, Woroblin, Derło, Zaczopki, Pratulín, Krzyczew, Neple, Samowicze, Terespol, Kostomłoty, Kodeń, Jabłeczna, Mościce Dolne, Sławatycze⁶,
- „Szlaki Rowerowe Południowego Podlasia” – system szlaków rowerowych wytyczonych i oznakowanych przez Białkopodlaską Lokalną Grupę Działania w ramach międzynarodowego (Polska, Belgia) projektu współpracy TEAM (długość wszystkich szlaków: ponad 1000 km)⁷;

6 <http://www.szlaki24.pl/nadbuzanski-szlak-przyjazni-i-jego-atrakcje>

7 <https://www.radiobiper.info/2018/08/16/szlaki-rowerowe-poludniowego-podlasia-ruszaj-po-przygode-film/>

- „Śladami Nadbużańskich Tajemnic” – transgraniczny szlak rowerowy obejmujący 3 trasy:
 - zielona (gminy: Konstantynów, Janów Podlaski, Leśna Podlaska),
 - czerwona (gminy: Piszczac, Hanna, Sławatycze),
 - niebieska (Sławatycze - Janów Podlaski),
- „Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo” – szlak rowerowy prowadzący na obszarze POF przez gminy: Sławatycze, Kodeń, Terespol, miasto Terespol, Zalesie, Rokitno, Janów Podlaski, Konstantynów (długość trasy na obszarze POF Aktywne Pogranicze: 100 km),
- „Bug – Krzna” – szlak kajakowy (łączna długość tras: 150 km) oferujący dwie trasy:
 - spływ Bugiem – odcinek wielokulturowy: Sławatycze – Jabłeczna – Kodeń
 - spływ Krzną – odcinek zapomniane rzemiosła: Biała Podlaska – Malowa Góra – Neple,
- „Nadbużański Szlak Rowerowy Janów Podlaski – Hrubieszów” (długość trasy: 143,2 km)⁸,
- „Na Mucharyniec” - szlak rowerowy w gminie Sławatycze (długość trasy: 36 km),
- „Leśna Droga”, „Nad wodę, na plażę”, „Z historią na Ty” - szlaki rowerowe w gminie Leśna Podlaska (długość trasy odpowiednio: 8 km, 17 km, 17 km),
- „Wyprawa do leśnego skarbcza”, „Szlak glinianych garnków” – szlaki rowerowe w gminie Janów Podlaski (długość trasy odpowiednio: 58,4 km, 15 km).

Zlokalizowane w POF Aktywne Pogranicze zasoby naturalne i kulturowe stanowią podstawę dla walorów wypoczynkowych, tj.:

- spływy kajakowe/katamaranem (cały obszar POF),
- jazda konna – koniki polskie (gminy: Sławatycze, Konstantynów),
- golf (gmina Janów Podlaski),
- jazda rowerem (cały obszar POF).

Do unikalnych atrakcji na obszarze POF Aktywne Pogranicze można zaliczyć m.in. wspomnianą już wyżej aukcję Pride of Poland w stadninie koni w Janowie Podlaskim; organizowane od 2007 r. w Sławatyczach Biegi Radziwiłłowskie; organizowany od 2002 r. w Kodniu Bieg Sapiechów zwany z racji uciążliwych warunków atmosferycznych „Piekielną piętnastką” (bieg rozgrywany jest w pierwszą sobotę sierpnia); organizowane w Zespole Szkół w Zalesiu Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Wyciskaniu Sztangi Leżąc czy organizowana w gminie Tucza Wojewódzka Wystawa Koni Zimnokrwistych oraz turniej piłki błotnej.

Mimo tak wielu różnorodnych czynników stanowiących o atrakcyjności turystycznej na obszarze Aktywnego Pogranicza nie funkcjonują obecnie żadne spójne i wielowymiarowe produkty turystyczne, które wykorzystywałyby wielość wyżej wymienionych walorów turystycznych oraz produktów lokalnych tj.: kodeński chleb razowy żytni, kwas chlebowy sapieżyński kodeński, kodeński Nektar św. Eugeniusza - miód ziołowy Ojców Oblatów, pieczeń z szynki dzika, sękacz podlaski. Warto zauważyć, iż funkcjonowanie kompleksowych produktów turystycznych może wpłynąć nie tylko na zwiększenie ruchu turystycznego na obszarze Aktywnego Pogranicza, ale również w konsekwencji na rozwój gospodarki i podniesienie poziomu życia mieszkańców (w tym także na artykułowane podczas warsztatów przeprowadzonych w gminach wyzwanie, jakim jest wzmacnianie poczucia przynależności lokalnej oraz wspieranie społeczności lokalnych m.in. poprzez kultywowanie lokalnych

⁸ <http://smakuj.lubelskie.pl/szlaki-turystyczne?>

p_p_id=routelistportlet_WAR_Routesportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=_118_INSTANCE_qv6xUuuzvCE4__column-2&p_p_col_count=1&_routelistportlet_WAR_Routesportlet_mvcPath=%2Fhtml%2Frouelistportlet%2Fedit_poi.jsp&_routelistportlet_WAR_Routesportlet_routelId=35165&_routelistportlet_WAR_Routesportlet_javax.portlet.action=showDetails

tradycji (np. język chachłacki), produktów lokalnych czy imprez związanych z lokalną historią (tj. Biegi Radziwiłłowskie w Sławatyczach czy Bieg Sapiehów w Kodniu).

Obok walorów turystycznych i infrastruktury turystycznej (tj. baza noclegowa, szlaki turystyczne) istotnym czynnikiem warunkującym atrakcyjność turystyczną jest dostępność, zarówno w sferze przestrzennej, jak i informacyjnej. W obecnej dobie Internetu, który z uwagi na swój zasięg stał się niemal obligatoryjnym medium dla informacji i promocji brakuje w sieci spójnej informacji na temat oferty turystycznej, miejsc wartych odwiedzenia na terenie gmin partnerskich. Część informacji na temat atrakcji turystycznych można znaleźć na stronach internetowych poszczególnych gmin partnerskich, przy czym są one bardzo niejednolite, fragmentaryczne i nie wyczerpują pełnego potencjału obszaru Aktywnego Pogranicza; brak również odniesień do punktów informacji turystycznej, gdzie można byłoby takie informacje otrzymać.

Na obszarze Aktywnego Pogranicza istnieje niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny bazujący na dostępnych zasobach kulturowych i naturalnych, wokół których możliwy jest rozwój ruchu turystycznego i infrastruktury. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na:

- ❖ skuteczną informację i promocję oferty turystycznej dostępnej na tym obszarze, głównie z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz stworzenie wspólnej sieciowej oferty ze specyficznym produktem lokalnym (np. turystyka sakralna, spływy kajakowe, ścieżki edukacyjne),
- ❖ bazę noclegowo-gastronomiczną – jej ofertę oraz dostępność – informacje na stronie internetowej lub przy użyciu mediów społecznościowych, sieciowanie,
- ❖ stworzenie spójnej marki POF Aktywne Pogranicze, która sygnowałaby działania promocyjne, sieciujące i informacyjne.

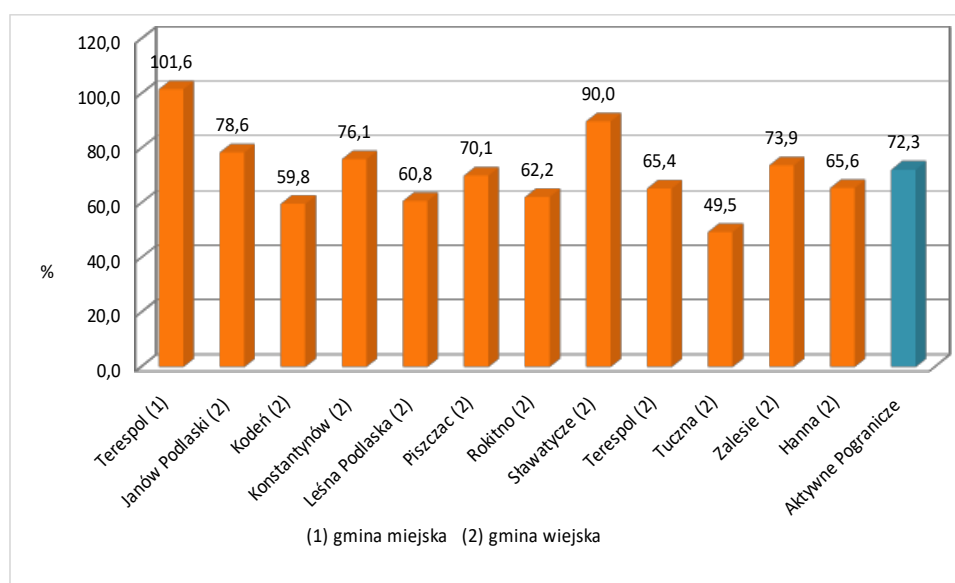
EDUKACJA

Zgodnie z danymi GUS spośród 1 460 dzieci w wieku do lat trzech, które zamieszkiwały POF Aktywne Pogranicze żadne nie było w 2019 r. objęte opieką żłobkową. Sytuacja taka miała miejsce na przestrzeni ostatnich 13 lat (liczba dzieci do lat trzech zmniejszyła się o 270 osób), co świadczy o tym, że opieka nad tymi dziećmi jest sprawowana w rodzinach.

W 2019 r. na obszarze Aktywnego Pogranicza do ośrodków **wychowania przedszkolnego** uczęszczało 1 476 dzieci - o 608 więcej niż w roku 2007. Największą liczbę dzieci odnotowano w przedszkolach w gminie Piszczac (202), zaś najmniejszą w gminie Tuczna (52). Na analizowanym obszarze w 2019 r. funkcjonowało 28 ośrodków wychowania przedszkolnego (zawierających 79 oddziałów), które łącznie oferowały 1 189 miejsc wychowania przedszkolnego.

Pozytywnym zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach jest dynamiczny wzrost wskaźnika dotyczącego odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku od 3 do 6 lat. Dla obszaru Aktywnego Pogranicza odsetek ten wzrósł od 37% w 2007 r. do 72% w roku 2019, przy czym najniższą wartość tego wskaźnika zanotowano w gminie Tuczna (59,5%), zaś najwyższą w gminie miejskiej Terespol (101,6%⁹).

Wykr. 16 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat w gminach partnerskich Aktywnego Pogranicza w 2019 r.

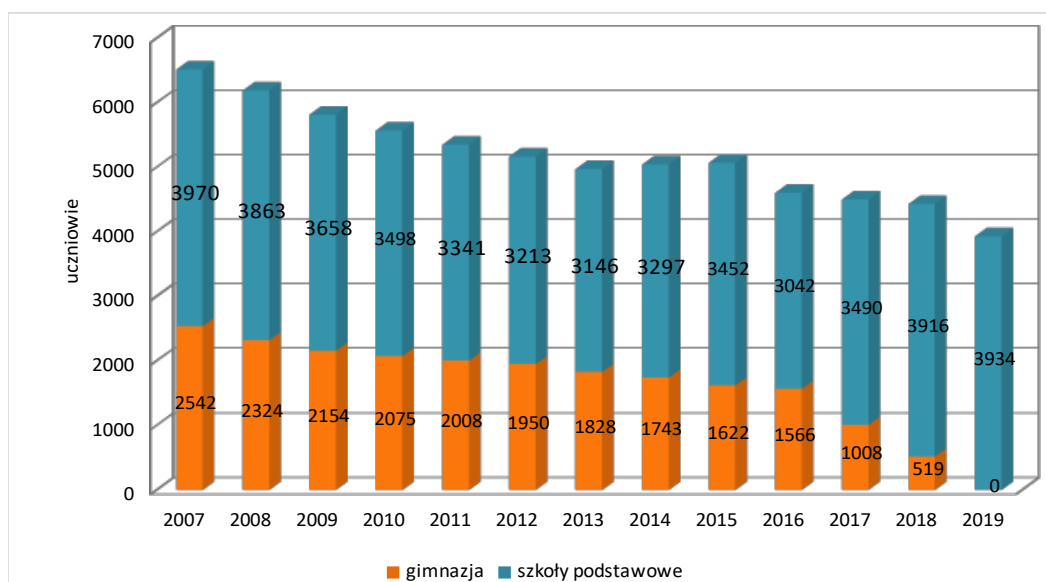
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na sytuację w **szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym** decydujący wpływ miała reforma systemu edukacji. Od 1 września 2017 r. 6-letnie szkoły podstawowe stały się 8-letnimi szkołami podstawowymi, natomiast zasadnicze szkoły zawodowe stały się 3-letnimi szkołami branżowymi I stopnia. Rok szkolny 2018/2019 był ostatnim rokiem funkcjonowania gimnazjów, zaś od 1 września 2019 r. wydłużono o 1 rok kształcenie w liceach ogólnokształcących (z 3 do 4 lat) i technikach (z 4 do 5 lat). Zgodnie z danymi GUS w 2019 r. na obszarze Aktywnego Pogranicza działało 26 szkół podstawowych, w których uczyło się 3 934 uczniów. Na terenie trzech gmin: Terespol (gmina wiejska), Piszczac i Hanna w 2018 r. dane GUS wykazują funkcjonowanie gimnazjów, natomiast liczba uczniów wykazywana jest dla wszystkich gmin partnerskich i wynosi 519 osób. Biorąc pod uwagę

⁹ Tak wysoki poziom wskaźnika wynika z przeliczeń GUS stosowanych do wyliczania struktury ludności.

łączną liczbę uczniów szkół podstawowych i gimnazjów można zaobserwować, iż w ostatnich 13 latach sukcesywnie ona spadała na obszarze Aktywnego Pogranicza. W połowie gmin: Terespol (gmina wiejska), Janów Podlaski, Konstantynów, Rokitno, Sławatycze i Zalesie liczba uczniów szkół podstawowych wzrosła.

Wykr. 17 Uczniowie w szkołach podstawowych oraz gimnazjach na obszarze Aktywnego Pogranicza w latach 2007-2018.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Współczynnik edukacji netto¹⁰ dla szkół podstawowych w ciągu ostatnich 13 lat w gminach partnerskich przyjmował wartości skrajne od 77,49% (2015 r., gmina Piszczac) do 112,43% (2008 r., gmina Zalesie). W przypadku gimnazjów rozpiętość wskaźnika jest jeszcze większa: odpowiednio 55% w roku 2012 w gminie Hanna i 114,8% w 2008 r. w gminie miejskiej Terespol. Dla całego obszaru Aktywnego Pogranicza można zaobserwować w ostatnich 13 latach trendy spadkowe współczynników skolaryzacji netto na obu ww. poziomach nauczania.

Istotnym czynnikiem wpływającym na jakość nauczania jest **liczba uczniów w oddziale**. Pod tym względem sytuacja w gminach partnerskich Aktywnego Pogranicza jest korzystna: w 2019 r. oddziały w szkołach podstawowych liczyły od 6 (gmina Hanna) do 21 (gmina Janów Podlaski, Sławatycze, gmina miejska Terespol) uczniów. W ostatnim roku funkcjonowania gimnazjów klasy liczyły od 15 (gmina Tucznia) do 24 osób (gmina Janów Podlaski).

W 2018 r. Unia Europejska Zaleceniem Rady UE z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01) podkreśliła aktualność i konieczność uwzględniania przez kraje członkowskie wyodrębnionych kompetencji¹¹ w programach edukacyjnych na każdym etapie kształcenia. Na terenie POF Aktywne Pogranicze realizowano 7 projektów współfinansowanych ze środków EFS w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego

10 Relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

11 Kluczowe kompetencje wyodrębnione przez Radę UE: 1) porozumiewanie się w języku ojczystym, 2) porozumiewanie się w języku obcym, 3) kompetencje matematyczne i naukowo – techniczne, 4) kompetencje informatyczne, 5) umiejętność uczenia się, 6) kompetencje społeczne i obywatelskie, 7) inicjatywność i przedsiębiorczość, 8) świadomość i ekspresja kulturalna.

Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, w których organizowano zajęcia przyczyniające się do rozwoju kompetencji kluczowych na rynku pracy (ICT, matematyczno-przyrodniczych, języki obce), z uwzględnieniem rozwoju właściwych postaw (kreatywność, innowacyjność oraz praca zespołowa).

Tab. 2 Projekty realizowane w ramach Działania 12.2 Kształcenie ogólne RPO WL 2014-2020 na obszarze Aktywnego Pogranicza

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Wartość projektu [zł]	Dofinansowanie z EU [zł]
Małe Akademie Umiejętności	FUNDACJA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI (SP w Hannie)	1 193 304,00	1 014 308,40
Rozwiń skrzydła - podnoszenie kompetencji kluczowych uczniów z Zespołu Szkół w Sławatyczach	GMINA SŁAWATYCZE	951 852,50	809 074,62
Edukacyjna (R)Ewolucja w Gminie Tucznia	GMINA TUCZNA	630 623,63	536 030,08
Uczmy się razem!	GMINA ZALESIE/SZKOŁA PODSTAWOWA W ZALESIU	524 957,26	446 213,67
Dobry start - lepsza przyszłość uczniów Szkoły Podstawowej oraz Gimnazjum w Gminie Rossosz	GMINA ROSSOSZ	523 652,01	44 5104,2
Rozwój kompetencji kluczowych szansą na przyszłość	GMINA ZALESIE	454 536,25	386 355,81
Szansa na lepszy start w Gminie Leśna Podlaska	GMINA LEŚNA PODLASKA	126 196,88	107 267,34
OGÓŁEM:	7	4 405 122,53	3 744 354,12

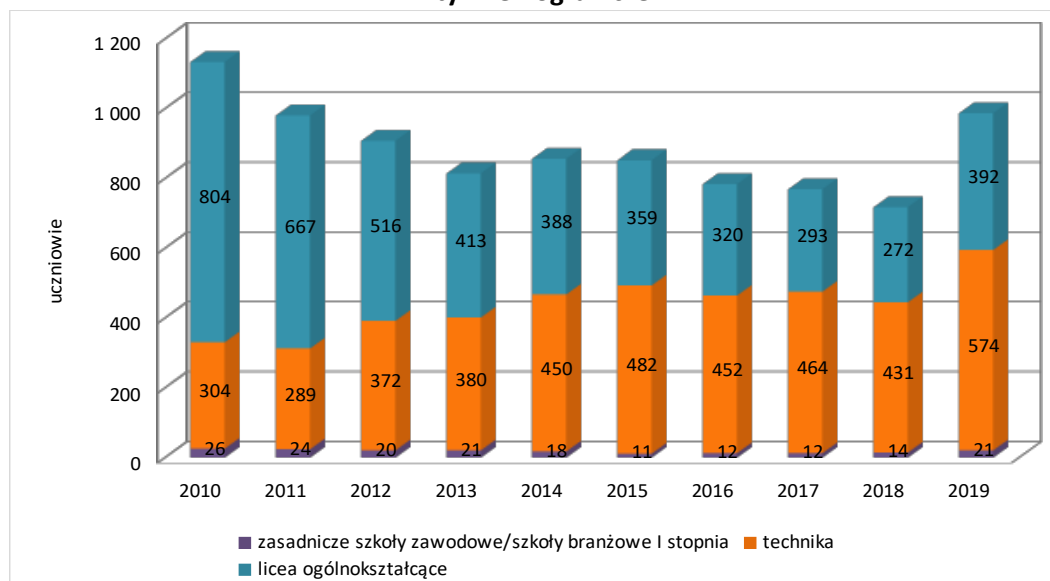
Źródło: <https://mapadotacji.gov.pl>, dostęp: 09.02.2021.

Warto również zwrócić uwagę, iż dwóch nauczycieli z obszaru Aktywnego Pogranicza (uczących w szkołach: SP im. K. Makuszyńskiego w Piszczacu, SP w Sławatyczach) jest zarejestrowanych w oferowanej w Programie ERASMUS+ sieci e-Twinnig, która stanowi platformę współpracy dla kadry szkolnej (nauczycieli, dyrektorów szkół, bibliotekarzy, itp.) krajów europejskich.

Zgodnie z danymi GUS w 2018 r. na obszarze POF Aktywne Pogranicze **kształcenie na poziomie ponadpodstawowym i ponadgimnazjalnym** było oferowane w 7 szkołach: 3 liceach ogólnokształcących (obie gminy Terespol, Janów Podlaski), 3 technikach (Janów Podlaski, Leśna Podlaska, gmina wiejska Terespol) oraz 1 szkole branżowej (gmina Piszczac).

Na przestrzeni ostatnich ośmiu lat obok tendencji spadkowej liczby uczniów ogółem zauważalna jest zmiana w strukturze uczniów. Początkowo przeważali uczniowie liceów ogólnokształcących - w 2010 r. było ich niemal trzykrotnie więcej niż uczniów techników - jednak po 2013 r. proporcje odwróciły się i w 2019 r. uczniów techników było niemal dwukrotnie więcej od uczniów liceów ogólnokształcących. Wśród uczniów liceów ogólnokształcących najliczniejszą grupę rokrocznie stanowili uczniowie szkoły w Janowie Podlaskim, natomiast we wszystkich trzech technikach liczba uczniów rozkładała się niemal równomiernie.

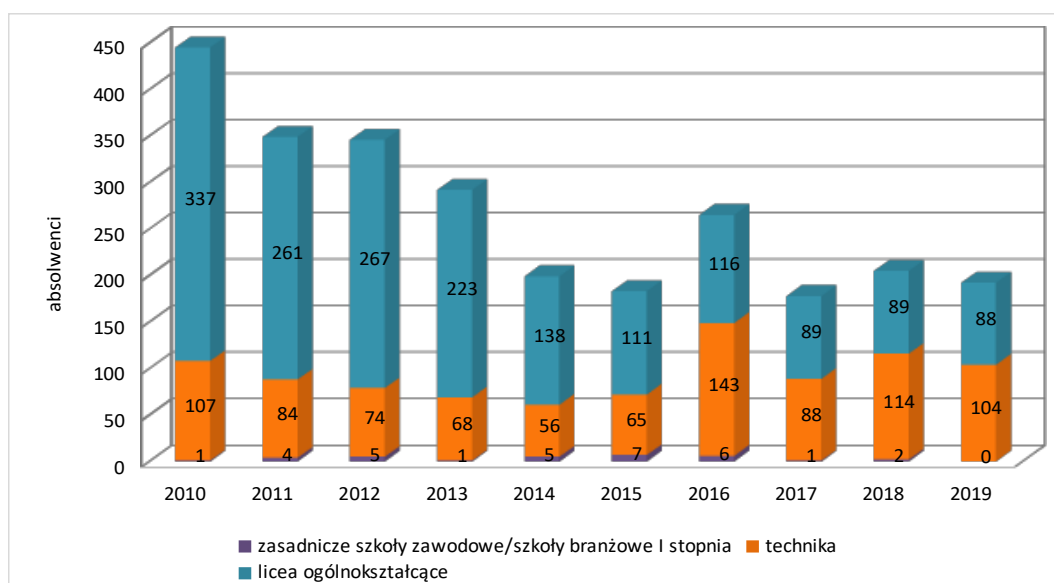
Wykr. 18 Struktura uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych na obszarze POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W odniesieniu do grupy absolwentów szkół ponadgimnazjalnych ogólna tendencja spadkowa nie jest już tak jednoznaczna jak w przypadku grupy uczniów i na przestrzeni ostatnich ośmiu lat podlegała różnym fluktuacjom (obserwowane wzrosty w roku 2016 i 2018). Również zmiana struktury absolwentów nie jest tak skrajna – pierwotna znaczna przewaga absolwentów liceów ogólnokształcących, w 2016, 2018 i 2019 r. ustąpiła wobec przewagi absolwentów techników.

Wykr. 19 Struktura absolwentów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych na obszarze POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyniki zdawalności egzaminów maturalnych w ponadgimnazjalnych szkołach zawodowych w ostatniej dekadzie układały się poniżej średniej wojewódzkiej w gminie Leśna Podlaska (różnica od 1 pkt. proc. w 2007 r. do 48,8 pkt. proc. w roku 2018¹²), podczas gdy w gminie wiejskiej Terespol oraz gminie Janów Podlaski były wyższe od średniej dla województwa (różnica od 4,6 pkt. proc. w gminie Terespol w 2007 r. do 28,2 pkt. proc. w gminie Janów Podlaski w 2013 r.). Wyjątkiem był rok 2015, w którym zdawalność matur w technikach wszystkich trzech ww. gmin nie przekroczyła średniej wojewódzkiej. Z kolei zdawalność matur w liceum ogólnokształcącym w Janowie Podlaskim była zazwyczaj wyższa od średniej wojewódzkiej (za wyjątkiem 2014 r.), zaś w gminie wiejskiej Terespol zdawalność ta była zwykle niższa od średniej wojewódzkiej – poza rokiem 2015. Maturzyści z gminy miejskiej Terespol - poza latami: 2008, 2014, 2016 - wypadali gorzej na tle województwa. Różnice wobec wyników wojewódzkich w Leśnej Podlaskiej nie przekraczały 10 pkt. proc., natomiast w pozostałych dwóch gminach osiągały dużą rozpiętość – od 1,9 pkt. proc. w Janowie Podlaskim w 2017 r. do 29,5 pkt. proc. rok wcześniej w tej samej gminie.

Edukacja jest jedną z najważniejszych dziedzin dla rozwoju lokalnego. Obserwowane od wielu lat trendy demograficzne mogą mieć dalszy wpływ w najbliższym czasie na decyzje dotyczące zmian sieci placówek edukacyjnych, z drugiej strony mogą również sprzyjać poprawie jakości nauczania. W kontekście sfery edukacji na obszarze POF Aktywne Pogranicze warto zwrócić uwagę na następujące zjawiska:

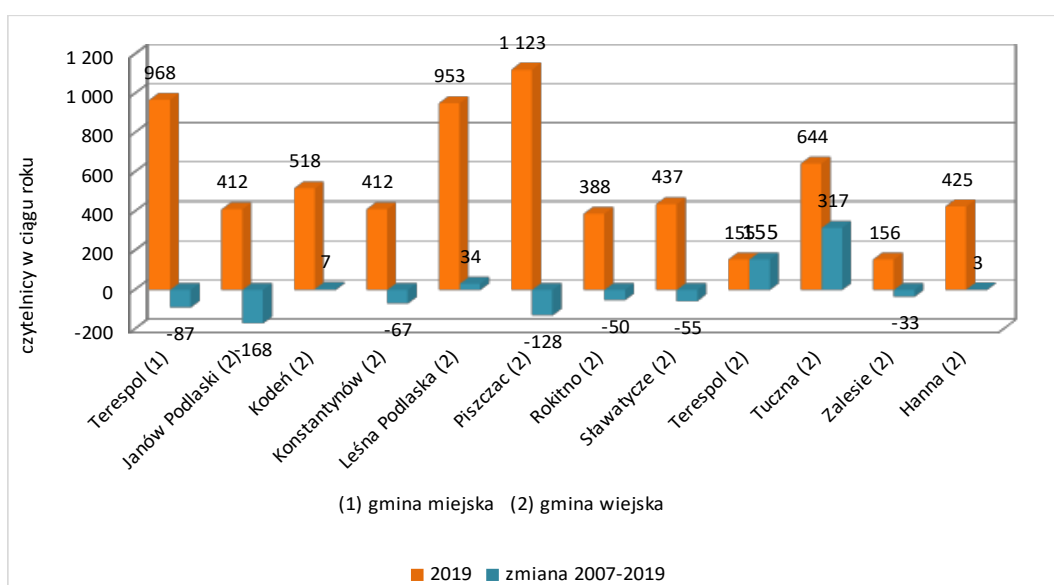
- ❖ spadająca liczba dzieci i młodzieży stwarza szanse poprawy warunków do nauczania (mniejsze klasy, lepsza dostępność do nowoczesnych pomocy dydaktycznych);
- ❖ lepsze warunki nauczania nie przekładają się bezpośrednio na wyniki nauczania (zdawalność egzaminów maturalnych podlega w ostatniej dekadzie znacznym fluktuacjom); zatem istotnym wyzwaniem dla obszaru Aktywnego Pogranicza będzie zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych;
- ❖ zmiany struktury absolwentów szkół średnich (wzrost popularności techników względem szkół ogólnokształcących) są dobrym prognostykiem, świadczącym o podążaniu młodych ludzi za potrzebami rynku pracy.

12 Nie są jeszcze dostępne w GUS dane za 2019 r.

KULTURA

Zgodnie z danymi GUS w 2019 r. na obszarze Aktywnego Pogranicza funkcjonowało 18 bibliotek – po jednej w każdej gminie za wyjątkiem gminy Kodeń (2 biblioteki), Sławatycze (3 biblioteki) i Piszczac (4 biblioteki). Na przestrzeni ostatnich 13 lat niemal we wszystkich gminach partnerstwa obserwowany jest spadek liczby czytelników w ciągu roku – wyjątkiem jest gmina Tuczna, Kodeń, Leśna Podlaska i Zalesie (wzrost liczby czytelników w gminie wiejskiej Terespol wynika z faktu, iż w 2007 r. nie funkcjonowała tam żadna biblioteka). Najwięcej czytelników w 2019 r. posiadały cztery biblioteki w gminie Piszczac (1 123 osoby), oraz biblioteki w gminach: Leśna Podlaska (953 osoby) i Terespol – gmina miejska (968 osób).

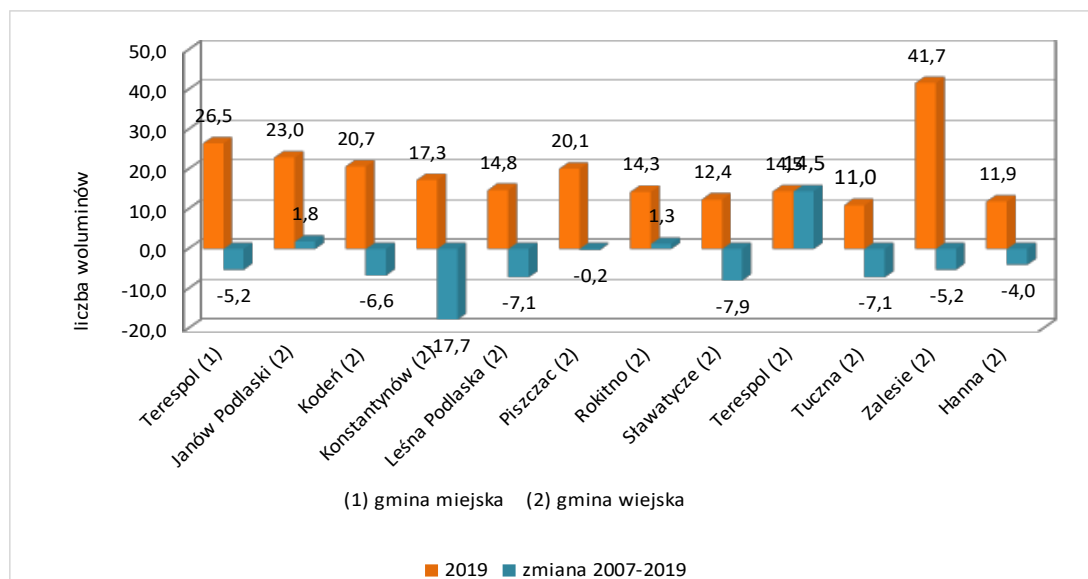
Wykr. 20 Czytelnicy w gminach POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ostatnich dziesięciu latach zmieniła się również intensywność korzystania z księgozbioru bibliotek przez czytelników. W 2019 r. najwięcej książek w przeliczeniu na 1 czytelnika wypożyczono w gminie Zalesie (41,7), zaś najmniej w gminie Tuczna (11). Największy spadek wobec roku 2007 odnotowano w gminie Konstantynów (17,7). Jedynie w gminach: Janów Podlaski i Rokitno czytelnictwo nieznacznie wzrosło (wzrost odnotowany w gminie wiejskiej Terespol jest pochodną braku biblioteki w 2007 r.).

Wykr. 21 Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w gminach POF Aktywne Pogranicze

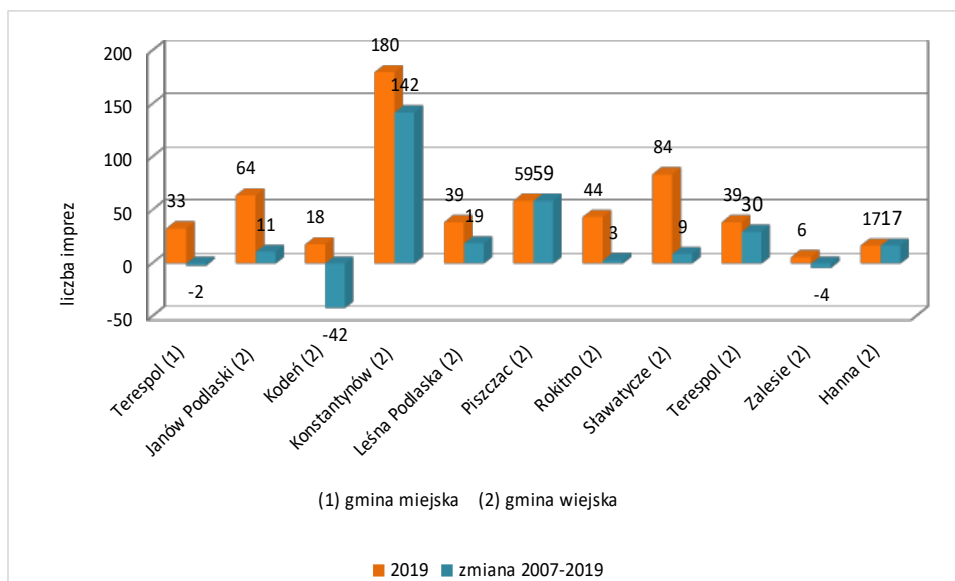

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2019 r. niemal w połowie gmin Aktywnego Pogranicza (gmina miejska Terespol, Janów Podlaski, Kodeń, Piszczac, Zalesie) czytelnictwo było na wyższym poziomie niż wartość ww. wskaźnika dla całej Lubelszczyzny (18,1 wypożyczeń książek na czytelnika). Na całym obszarze POF Aktywne Pogranicze jeden czytelnik wypożycza średnio 19 książek.

Aktywne uczestniczenie w kulturze związane jest z działalnością ośrodków kultury. W 2019 r. jedynie w gminie Tuczna nie funkcjonował żaden dom/centrum/ośrodek kultury (funkcje domu kultury pełni tam biblioteka gminna). Od 2007 r. taki ośrodek zyskały gminy: Terespol (gmina wiejska) oraz Piszczac. Równoległe do wzrostu liczby instytucji względem 2007 r. liczba imprez w nich zorganizowanych również wzrosła z 254 w 2007 r. do 583 w roku 2019. Pod względem organizacji imprez w 2019 r. przoduje gmina Konstantynów (180 imprez), jest to również gmina z największym wzrostem wobec roku 2007. Najmniej imprez w 2019 r. zorganizowano w gminach: Zalesie, Hanna i Kodeń. Spadek liczby imprez na przestrzeni ostatnich 13 lat odnotowano w gminie miejskiej Terespol, Kodeń i Zalesie.

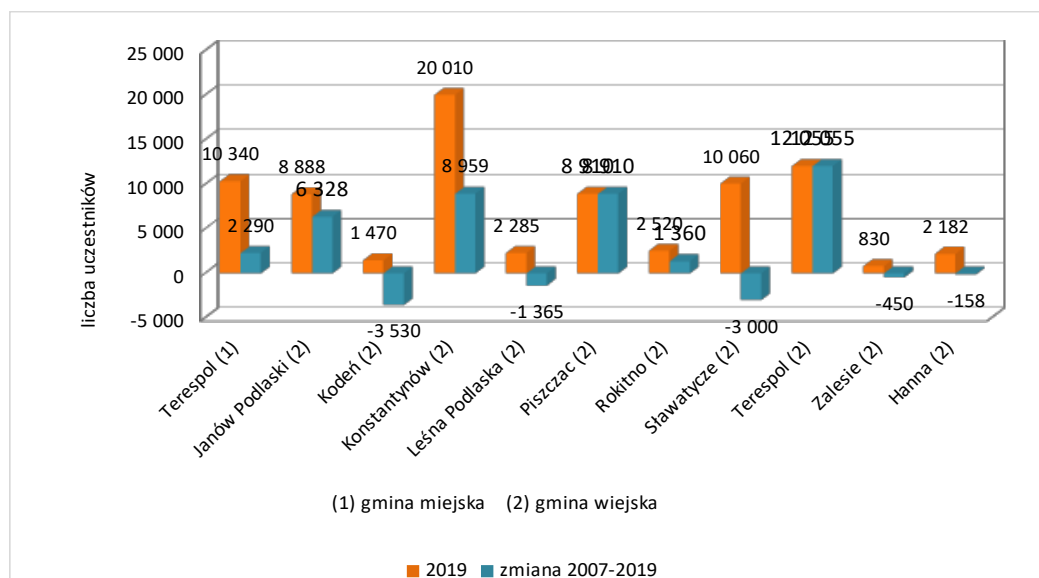
Wykr. 22 Imprezy organizowane w domach/centrach/ośrodkach kultury w gminach POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2019 r. najwięcej osób uczestniczyło w imprezach zorganizowanych w gminie Konstantynów (20 010 osób) oraz Terespol (gmina miejska, 12 055 osób). Warto zwrócić uwagę, iż relatywnie (względem liczby mieszkańców wyrażonej w 1000) najwięcej uczestników przyciągają imprezy organizowane w gminie Konstantynów (4 824 uczestników na 1000 ludności) oraz w gminie Sławatycze (4 321 uczestników na 1000 ludności).

Wykr. 23 Uczestnicy imprez organizowanych w domach/centrach/ośrodkach kultury w gminach POF Aktywne Pogranicze

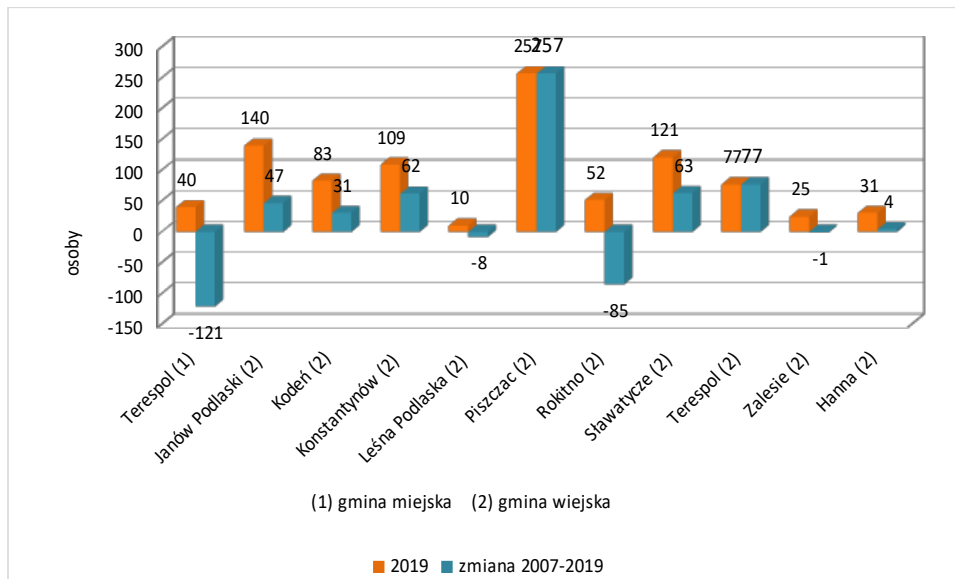
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Względem 2007 r. jedynie w trzech gminach zmniejszyło się uczestnictwo w imprezach organizowanych przez ośrodki kultury (Kodeń, Sławatycze i Leśna Podlaska). W pozostałych gminach POF Aktywne Pogranicze liczba uczestników w imprezach na przestrzeni ostatnich 13 lat wzrosła

(wzrost uczestników imprez odnotowany w gminie wiejskiej Terespol oraz Piszczac wynika z faktu, iż w 2007 r. nie funkcjonowały tam żadne ośrodki kultury – organizatorzy imprez).

W ramach działających domów kultury na obszarze POF Aktywne Pogranicze w roku 2019 funkcjonowały 64 grupy artystyczne posiadające łącznie 945 członków. Najwięcej grup posiadały domy kultury w gminie Janów Podlaski (42) oraz Piszczac (11). Względem 2007 r. zlikwidowano grupy artystyczne funkcjonujące w ośrodkach kultury w gminie miejskiej Terespol (9 grup), Leśna Podlaska (2 grupy) oraz Rokitno (5 grup).

Wykr. 24 Członkowie grup artystycznych funkcjonujących w centrach/domach/ośrodkach kultury w gminach POF Aktywne Pogranicze

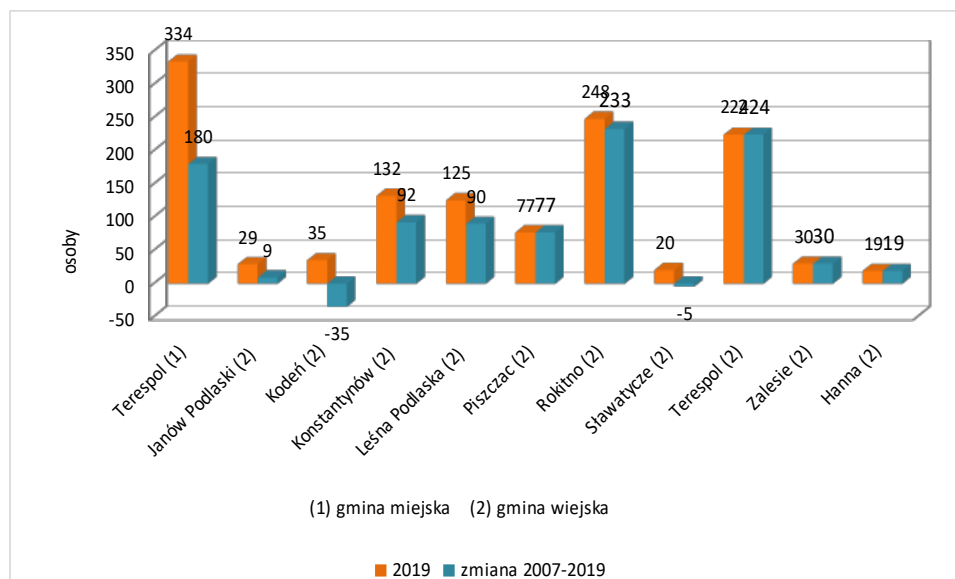

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2019 r. najwięcej członków posiadały grupy artystyczne funkcjonujące w gminie Piszczac, Janów Podlaski, Sławatycze oraz Konstancinów. Względem 2007 r. liczba członków grup artystycznych zmniejszyła się drastycznie w gminie miejskiej Terespol oraz w gminie Rokitno, co jest konsekwencją zmniejszenia liczby grup artystycznych funkcjonujących w ośrodkach kultury. W ostatnich 13 latach na obszarze całego Aktywnego Pogranicza liczba członków grup artystycznych wzrosła o 326 osób (53% liczby członków w 2007 r.). Biorąc pod uwagę średnią liczbę członków w jednej grupie artystycznej największym zainteresowaniem cieszą się grupy artystyczne funkcjonujące w ośrodkach kultury gminy miejskiej Terespol (40 osób), gminy Piszczac (23 osoby) oraz gminy wiejskiej Terespol (19 osób).

Równie znaczący wzrost dotyczy kolejnego sposobu aktywnego uczestniczenia w kulturze jakim jest działalność kół, klubów i sekcji. W porównaniu do 2007 r. najwięcej kół/klubów/sekcji funkcjonujących) w ośrodkach kultury utworzono w gminie Rokitno (12) i w gminie wiejskiej Terespol (11). Łącznie na obszarze POF Aktywne Pogranicze liczba kół/klubów/sekcji w ostatnich dziesięciu latach wzrosła o ponad 220% (z 19 w 2007 r. do 61 w 2019 r.).

Wykr. 25 Członkowie kół/klubów/sekcji funkcjonujących w centrach/domach/ośrodkach kultury w gminach POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2019 r. najliczniejsze koła/kluby/sekcje funkcjonowały w ośrodkach kultury gminy miejskiej Terespol, gminy Rokitno oraz gminy wiejskiej Terespol. 100% wzrost liczby uczestników kół/klubów/sekcji obserwowany w ostatnich 13 latach w gminach: Hanna, Zalesie, Piszczac oraz Terespol (gmina wiejska) wynika z faktu, iż w 2007 r. nie funkcjonowały tam żadne kluby/koła/sekcje w ramach ośrodków kultury.

Ważnym elementem dostępu do kultury jest jej infrastruktura. Wg danych GUS w 2019 r. sale widowiskowe z łączną liczbą 1 371 miejsc posiadały wszystkie instytucje kultury poza gminami: Rokitno oraz gminą wiejską Terespol. Z kolei spośród domów/centrów/ośrodków kultury funkcjonujących na obszarze POF Aktywne Pogranicze w 2018 r. jedynie 4 nie były przystosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (Janów Podlaski, Konstantynów, Leśna Podlaska, Hanna).

Na obszarze POF Aktywne Pogranicze nie funkcjonują żadne muzea ujęte w statystykach GUS.

W 2019 r. na terenie gmin POF Aktywne Pogranicze zorganizowano 6 imprez masowych: 3 koncerty w gminach: Terespol (gmina miejska), Janów Podlaski, Piszczac; festiwal w gminie wiejskiej Terespol oraz dwie imprezy łączone w gminie Konstantynów i Sławatycze. Łącznie uczestniczyło w nich 21 200 osób. Choć liczba imprez masowych w porównaniu z rokiem 2013 zmalała (z 8 do 6), to już liczba uczestników wzrosła (o 13 900 osób), co oznacza, że jest zainteresowanie udziałem w takich wydarzeniach.

W dziedzinie kultury na obszarze POF Aktywne Pogranicze należy zwrócić uwagę na następujące zagadnienia:

- ❖ tendencja do zmiany formy uczestnictwa w kulturze z pasywnej na bardziej aktywną (spadek czytelnictwa przy jednoczesnym wzroście uczestnictwa w kołach/klubach/sekcjach działających przy instytucjach kultury), co świadczy o rosnącym zapotrzebowaniu na tego typu usługi (prawdopodobnie związanym ze starzeniem się społeczeństwa na obszarze Aktywnego Pogranicza) oraz stanowi potencjał dla działalności obywatelskiej,

- ❖ brak aktywności w dziedzinie kultury na terenie gminy Tuczn – poza bibliotekami nie funkcjonują w niej żadne ośrodki kulturalne (domy kultury, kluby czy świetlice), co biorąc pod uwagę fakt, iż jest to gmina o najwyższym odsetku osób powyżej 65 roku życia (22,5% mieszkańców) staje się nagłą potrzebą dla zagospodarowania czasu wolnego osobom starszym,
- ❖ biorąc pod uwagę wyniki warsztatów przeprowadzonych w gminach, istotnym wyzwaniem jest wzmocnienie poczucia przynależności lokalnej oraz wspieranie społeczności lokalnych m.in. poprzez kultywowanie lokalnych tradycji (np. język chachłacki), produktów lokalnych czy imprez związanych z lokalną historią (tj. Biegi Radziwiłłowskie w Sławatyczach, Bieg Sapiehów w Kodniu)
- ❖ potrzeba promocji wydarzeń kulturalnych w ramach wspólnej marki POF Aktywne Pogranicze.

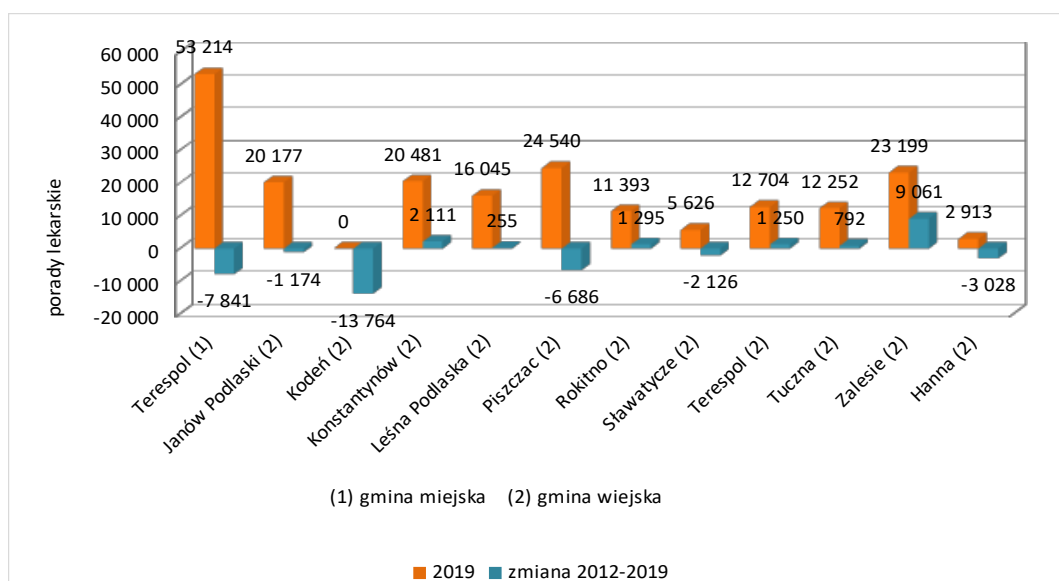
KONDYCJA SPOŁECZNA (ZDROWIE, USŁUGI SPOŁECZNE, AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA)

W 2019 r. na obszarze Aktywnego Pogranicza funkcjonowało 16 zakładów opieki zdrowotnej, w tym 7 praktyk lekarskich na wsi. W 2019 r. w gminie Kodeń wg statystyk nie funkcjonowała żadna przychodnia. Wszystkie te podmioty w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej są podmiotami niepublicznymi. Na terenie gminy Sławatycze istnieje Nadbużańskie Centrum Medyczne oferujące szereg usług w zakresie ochrony zdrowia w dziedzinach tj.: stomatologia, lekarz rodzinny, rehabilitacja, ortopedia dziecięca, badania USG, kardiologia, laboratorium, neurologia, chirurgia naczyniowa, okulistyka, urologia, Ponadto w NCM organizowane są turnusy rehabilitacyjne dla pacjentów po udarze oparte na indywidualnym planie terapii wg metody NDT-Bobath, która jest uznana za najskuteczniejszą metodę rehabilitacji poudarowej.

Wg danych GUS w 2019 r. udzielono 202 544 porady w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej oraz 199 072 porady w ramach podstawowej opieki zdrowotnej.

Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat¹³ liczba udzielonych porad lekarskich spadła w połowie gmin partnerskich Aktywnego Pogranicza, poza gminami: Terespol (gmina wiejska), Konstantynów, Leśna Podlaska, Rokitno, Tucza i Zalesie, co pośrednio świadczy o kondycji zdrowotnej społeczności zamieszkujących poszczególne gminy.

Wykr. 26 Liczba udzielonych porad lekarskich w gminach partnerskich POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najwyższy spadek porad lekarskich zaobserwowano w gminie miejskiej Terespol, natomiast w gminie Hanna w roku 2019 udzielono zaledwie 1/2 liczby porad udzielonych w 2012 r. Spadek liczby porad w gminie Kodeń związany jest z brakiem przychodni na terenie tej gminy. Z kolei w gminie Zalesie w roku 2019 udzielono ponad 1,5 raza więcej porad lekarskich niż w 2012 r.

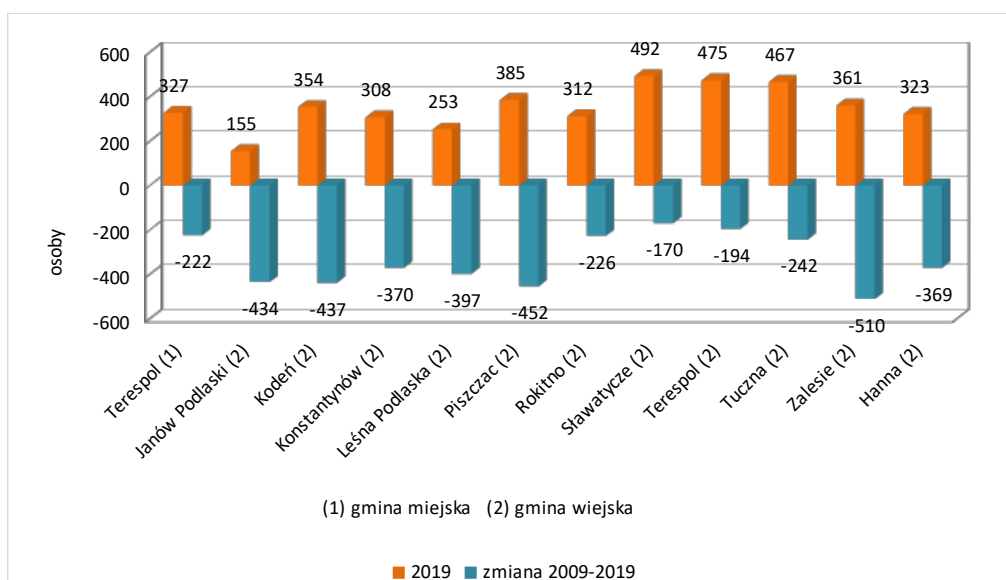
13 Dane dotyczące porad lekarskich są publikowane w GUS od 2012 r.

Na obszarze Aktywnego Pogranicza w 2019 r. istniało 14 aptek oraz 1 punkt apteczny, przy czym ich liczba od roku 2012 jest względnie stała. Ze statystyk GUS wynika, że gminy Rokitno oraz Hanna nie posiadają bezpośredniego dostępu do farmaceutów.

Wg danych GUS na terenie POF Aktywne Pogranicze w 2019 r. funkcjonowały trzy placówki stacjonarnej pomocy społecznej – dwie w gminie Kodeń oraz jedna w gminie Konstancynów. W latach 2008 – 2012 istniała filia DPS w Rokitnie, zaś w roku 2007 i 2011 – 2014 funkcjonowała dodatkowo filia DPS w gminie Konstancynów. Łącznie w domach pomocy społecznej znajdują się 192 miejsca, natomiast w 2019 r. zamieszkiwało w nich 195 osób (po 2018 r. jest to druga co do wielkości liczba mieszkańców DPS w ostatnich 13 latach). Wg danych GUS 87% mieszkańców stanowiły osoby przewlekle psychicznie chore, zaś pozostałe 13% były to osoby w podeszłym wieku.

Z kolei ze środowiskowej opieki społecznej w 2019 r. skorzystało 4 212 mieszkańców Aktywnego Pogranicza.

Wykr. 27 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w gminach partnerskich POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Relatywnie największy spadek liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej odnotowano w gminie Janów Podlaski (o $\frac{3}{4}$ mniej niż w roku 2009), zaś najniższy w gminach: Terespol (gmina wiejska), Sławatycze, Tuczna (o 26-34% mniej niż w roku 2009). Ogółem na całym obszarze Aktywnego Pogranicza liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej spadła o 49% wartości z 2009 r.

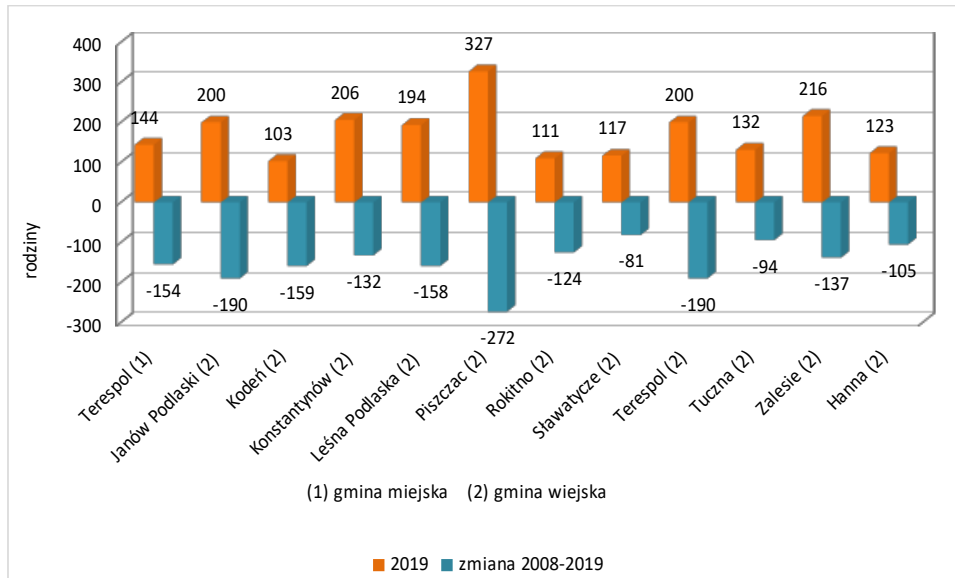
Spośród przyczyn korzystania z pomocy społecznej w poszczególnych gminach partnerskich powtarzają się zjawiska tj.: ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie, potrzeba ochrony macierzyństwa, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizm¹⁴.

Wg danych GUS w przeciągu ostatnich 11 lat liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci na obszarze Aktywnego Pogranicza spadła o 1 796 rodzin, co stanowi 46% liczby rodzin otrzymujących takie zasiłki w roku 2008. Tendencja spadkowa wystąpiła we wszystkich gminach partnerskich, przy

14 Raporty o stanie gmin partnerskich POF Aktywne Pogranicze za 2018 r.

czym relatywnie najniższy spadek zaobserwowano w gminie Konstantynów i Zalesie (o 39% wartości z 2008 r.), zaś najwyższy w gminie Kodeń (o 61% wartości z 2008 r.).

Wykr. 28 Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w gminach partnerskich POF Aktywne Pogranicze

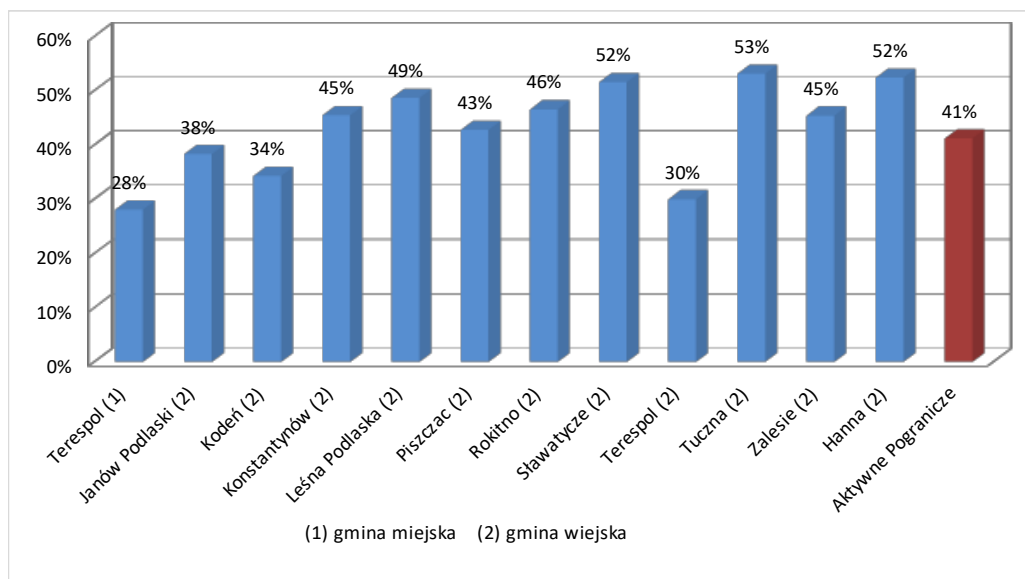

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analogicznie w latach 2008 – 2019 zanotowano spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłki rodzinne. Na całym obszarze POF Aktywne Pogranicze w 2019 r. wskaźnik ten był mniejszy o 51% wartości z roku 2008. Spośród gmin partnerskich najwyższy spadek dotyczy gminy Kodeń (o 63% wartości z 2008 r.), zaś najniższy gminy Sławatycze (o 45% wartości z 2008 r.).

Analizując udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym) należy zauważyć, że w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmalała dla Aktywnego Pogranicza o 25 pkt. proc. Najwyższy spadek wartości wskaźnika odnotowano dla gminy Kodeń (o 39 pkt. proc.), zaś najniższy dla gminy miejskiej Terespol (o 18 pkt. proc.).

Wykr. 29 Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2018 r. w POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy zauważyć, iż w 2019 r. niemal połowa osób w wieku przedprodukcyjnym (41%) na obszarze POF Aktywne Pogranicze była objęta wsparciem w ramach zasiłku rodzinnego. Najwyższą wartość tego wskaźnika zaobserwowano w gminie Tuczna (53%), zaś najniższą w gminie miejskiej Terespol (28%).

Tab. 3 Świadczenia z programu „Rodzina 500 plus” udzielone w gminach partnerskich POF Aktywne Pogranicze

Nazwa	Przeciętna miesięczna liczba rodzin pobierających świadczenie		Przeciętna miesięczna liczba rodzin otrzymujących świadczenie wychowawcze w okresie od 1.01.2019 do 30.06.2019	Liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie		Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie wychowawcze w okresie od 1.01.2019 do 30.06.2019	Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie wychowawcze w okresie od 1.07.2019 do 31.12.2019	Wydatki na świadczenia wychowawcze (zł)		
	2017	2018		2017	2018			2017	2018	2019
Terespol (1)	360	335	324	551	507	488	809	3 308 842	3 064 209	3 973 271
Terespol (2)	483	457	333	781	739	596	837	4 695 591	4 404 467	4 440 117
Janów Podlaski (2)	392	363	197	693	644	337	492	4 188 781	3 890 384	2 505 527
Kodeń (2)	218	203	322	369	344	545	703	2 231 054	2 075 641	3 859 983
Konstantynów (2)	346	325	306	578	545	556	702	3 518 964	3 346 913	3 885 182
Leśna Podlaska (2)	326	314	554	604	579	908	1 251	3 664 455	3 518 583	6 515 377
Piszczac (2)	617	580	207	1 016	953	369	484	6 155 995	5 728 554	2 635 139
Rokitno (2)	231	219	164	407	380	274	353	2 478 630	2 313 090	1 937 631
Sławatycze (2)	183	171	427	294	275	685	1 072	1 767 194	1 652 713	5 314 028
Tuczna (2)	228	200	188	415	364	336	431	2 527 163	2 250 831	2 389 323
Zalesie (2)	366	342	327	651	613	570	758	3 895 374	3 688 326	4 046 694
Hanna (2)	210	189	180	340	311	296	381	2 093 882	1 874 649	2 063 207

POF Aktywne Pogranicze	3 960	3 698	3 529	6 699	6 254	5 960	8 273	40 525 925	37 808 360	43 565 479
------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------------	------------	------------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2019 obserwowany jest wzrost świadczeń z programu „Rodzina 500 plus” z uwagi na fakt, iż od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągniany przez rodzinę.

Na obszarze Aktywnego Pogranicza zarejestrowanych jest 108 organizacji pozarządowych, w ramach których możliwe jest rozwijanie aktywności obywatelskiej. Ponadto funkcjonuje 65 Ochotniczych Straży Pożarnych, 28 kół gospodyń wiejskich, 6 zespołów śpiewaczych i zaledwie 6 klubów seniora (po jednym w gminie Tucza, Sławatycze i gminie wiejskiej Terespol oraz trzy w gminie Kodeń). Biorąc pod uwagę relatywnie wysokie wartości wskaźnika obciążenia demograficznego jakim jest odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem (od 15,6% w gminie Konstanyńów do 23,1% w gminie Tucza) liczba klubów seniora jest niewystarczająca i nie pozwala zagospodarować czasu wolnego osobom starszym mieszkającym na obszarze Aktywnego Pogranicza. Z drugiej strony warto pamiętać, że 67% starszych osób stanowią kobiety, które mogą odnaleźć miejsce dla siebie w kołach gospodyń wiejskich. Jednak i te organizacje są bardzo nierównomiernie rozłożone na obszarze Aktywnego Pogranicza: w pięciu gminach partnerskich brak kół gospodyń wiejskich.

Tab. 4 Zarejestrowane organizacje pozarządowe w gminach partnerskich Aktywnego Pogranicza

Gmina	Nazwa organizacji pozarządowej
Piszczac	Fundacja "K.A.Ś.K.A." Konkretne, Ambitne, Świetne Kobiety Aktywne
	Stowarzyszenie "Pod Jarzębiną"
	Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe "Życ Godnie" w Zalutyniu
	Spółdzielnia Socjalna "Piszczatka"
	Stowarzyszenie Kulturalno - Oświatowe "Lokalni pl."
	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Piszczac
	Ludowe Stowarzyszenie Sportu, Kultury i Wypoczynku "Korona"
	Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju "Nasza Wieś"
	Ludowe Stowarzyszenie Sportu i Wypoczynku "Chotyłowiak" w Chotyłowie
	Podlaskie Zrzeszenie Hodowców Koni Zimnokrwistych
	Stowarzyszenie Twórców "Mała Ojczyzna"
	Gminny Ludowy Klub Sportowy "Lutnia" Piszczac
	Fundacja Gimnazjum w Chotyłowie
	Uczniowski Klub Sportowy "Lutnia" przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Zalutyniu
	Gminne Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Piszczacu
	Uczniowski Ludowy Pożarniczy Klub Sportowy "Prymus" przy Szkole Podstawowej w Piszczacu
Rokitno	Uniwersytet Małego Smyka
	Fundacja "Kultura i Dziedzictwo"
	Biański Batalion Polskich Drużyn Strzeleckich im. ks. gen. Stanisława Brzóska
	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Worotyłło
	Stowarzyszenie Krzewienia Pamięci Kultu Unitów i Budowy Sanktuarium Błogosławionych Męczenników Podlasia oraz Pomocy Dzieciom "Pratulin"
Stowarzyszenie na rzecz Osób Przewlekłe Chorych i Niepełnosprawnych "Vita"	

	Gminny Ludowy Klub Sportowy "Rokitno" w Rokitnie
	Stowarzyszenie "Klon"
	Uczniowski Ludowy Pożarniczy Klub Sportowy "Rekord" przy Gimnazjum w Rokitnie
Konstantynów	Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Konstantynowskiej
	Podlasko-Kozieradzkie Bractwo Kurkowe Towarzystwo Strzeleckie w Konstantynowie
	Uczniowski Ludowo-Pożarniczy Klub Sportowy "Iskra"
	Fundacja na rzecz Wspierania Osób Niepełnosprawnych "Mały Jeździec"
	Gminny Klub Sportowy "Kanzas Konstantynów" w Konstantynowie
	Stowarzyszenie Przyjaciół Domu Dziecka w Komarnie
	Stowarzyszenie Miłośników Poezji Kajetana Sawczuka
Zalesie	Kresowe Bractwo Strzelców Kurkowych im. Orła Białego w Terespolu
	Stowarzyszenie "Za Rzeką Krzną" w Berezówce
	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Miejscowości Dobryń Duży
	Polskie Stowarzyszenie Producentów i Eksporterów Owoców i Warzyw
	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Gminy Zalesie "Integracja"
	Ludowy Zespół Sportowy "Dobryń"
	Uczniowski Pożarniczy Klub Sportowy "Chrobry" przy Szkole Podstawowej w Kijowcu
	Fundacja Stare Zaburze
Kodeń	Fundacja Aktywna Polska
	Orkiestra Dęta Kodeń
	Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych "Jedność"
	Dom Pogodnej Starości Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta w Kodniu
	Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Koło Kodeńskie
	Towarzystwo Przyjaciół Kodnia
	Ludowy Klub Sportowy "Kodeń"
	Parafialno-Uczniowski Klub Sportowy "Strzelec" w Kodniu
Sławatycze	Stowarzyszenie Rady Rodziców przy Zespole Szkół w Sławatyczach "Aktywni Rodzice"
	Gminny Ludowy Klub Sportowy "Perła" Sławatycze
	Sławatycza Orkiestra Dęta
	Fundacja Młyn Kultur
	Stowarzyszenie "Bużanie"
	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Sławatycze
	Uczniowski Ludowy Pożarniczy Klub Sportowy "Spartakus" przy Sławatyczkim Ośrodku Kultury
Terespol - gmina miejska	Fundacja Grand Boxing Club Terespol
	Uczniowski Klub Sportowy "Jedynka" Terespol z siedzibą w Zespole Szkół Publicznych nr 1
	Fundacja "Jest Nadzieja"
	Klub Szachowy MOK "Debiut" w Terespolu
	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Miejskiej Terespol
	Wspólna Sprawa
	Klub Piłkarski "Granica" w Terespolu
	Fundacja "Drzwi Nadziei"
	Miejski Uczniowski Ludowy Klub Sportowy w Terespolu
	Regionalne Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe Ziemi Podlaskiej "Podlasie"

	Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta - Koło Terespolskie
	Ludowy Klub Sportowy "Terespól"
	Ludowy Klub Sportowy "Granica"
	Uczniowski Klub Sportowy "Młodzi" przy Szkole Podstawowej w Terespolu
Terespól - gmina wiejska	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Miejscowości Łobaczew Duży i Okolic
	Stowarzyszenie "Bugowiaki"
	Towarzystwo Wędkarskie Wykop
	Uczniowski Ludowy Pożarniczy Klub Sportowy "Orzeł Biały" przy Publicznym Gimnazjum w Kobylanach
	Klub Strzelecki "Kaliber"
	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych "Podlasie"
	Uczniowski Ludowy Pożarniczy Klub Sportowy "Lotnik" w Małaszewiczach Dużych
	Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Nadbużańskiej w Bohukałach
Leśna Podlaska	Białkopodlaska Lokalna Grupa Działania
	Stowarzyszenie Mieszkańców Wsi Witulin "Razem Lepiej"
	Gminny Ludowy Klub Sportowo-Turystyczny "Agrosport" w Leśnej Podlaskiej
	Stowarzyszenie "Otwarta Wieś" z siedzibą w Starej Bordziłówce
Janów Podlaski	Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej Zamek - Janów Podlaski
	Klub Karate & Fitness w Janowie Podlaskim
	Polski Związek Hodowców Koni Arabskich
	Fundacja "Ratujmy Zabytki Janowa Podlaskiego"
	Uczniowski Klub Sportowy "Hwa-Rang" w Janowie Podlaskim
	Gminny Klub Sportowy "Janowia"
	Stowarzyszenie Turystyczno-Kulturalne w Janowie Podlaskim
	Stowarzyszenie "Nadbużańskie Dwory i Pensjonaty"
	Stowarzyszenie Zwycię Radiowynet w Janowie Podlaskim
	Klub Jeździecki Janów Podlaski
	Stowarzyszenie Przyjaciół Janowa Podlaskiego
	Podlaskie Stowarzyszenie Agroturystyczne
Hanna	Stowarzyszenie Animacji i Rozwoju Lokalnego Impuls
	Stowarzyszenie Seniorzy Hanna
	Dołhobrodzkie Stowarzyszenie Społeczno-Oświatowe
	Stowarzyszenie "Lider Lokalny"
	Stowarzyszenie "Iskierka Nadziei"
	Gminny Ludowy Klub Sportowy "Bug" Hanna
	Społeczno Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym Edukator w Łomży O/Zaświatycze
Tuczna	"Kocham Wieś" Stowarzyszenie Miłośników Wsi
	Stowarzyszenie Razem na rzecz Rozwoju Wsi Tuczna
	Stowarzyszenie "Naszym Dzieciom"
	Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich Powiatu Białskiego
	Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Wsi Żuki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.ngo.pl

Warto zwrócić uwagę, iż gminy partnerskie Aktywnego Pogranicza są objęte działaniami dwóch Lokalnych Grup Działania:

- Poleska Dolina Bugu (gmina Hanna),

- Białskopodlaska Lokalna Grupa Działania (gminy: miejska Terespol, wiejska Terespol, Leśna Podlaska, Konstantynów, Kodeń, Janów Podlaski, Piszczac, Rokitno, Tuczna, Zalesie, Sławatycze).

W kontekście kondycji społeczności lokalnych na obszarze POF Aktywne Pogranicze należy zwrócić uwagę na następujące zjawiska:

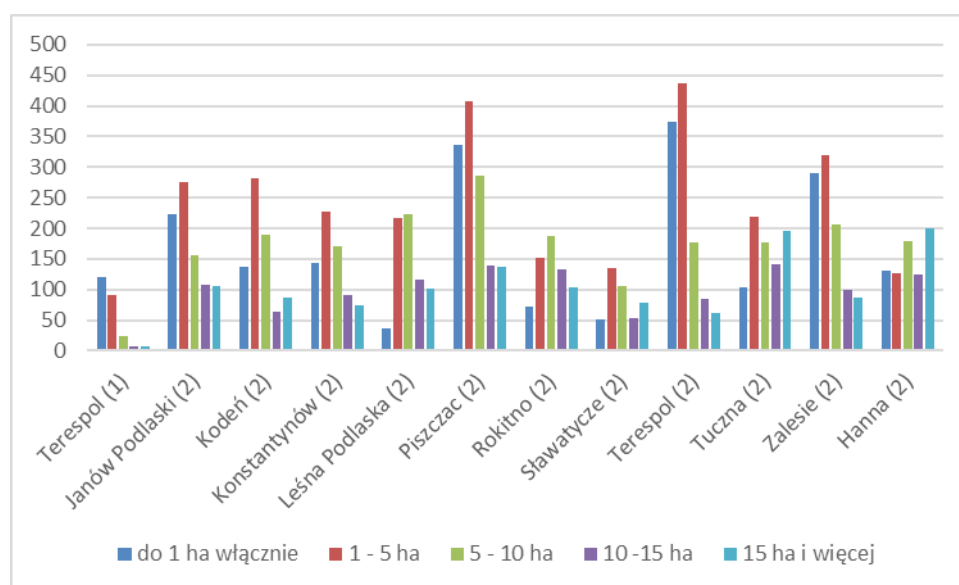
- ❖ obserwowany w ostatnim dziesięcioleciu spadek udzielonych porad lekarskich, liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej czy liczby pobieranych zasiłków rodzinnych jest z jednej strony pozytywnym kierunkiem zmiany, jednak w dużej mierze może być konsekwencją zmniejszającej się populacji mieszkańców Aktywnego Pogranicza,
- ❖ należy nadal prowadzić działania zmierzające do niwelowania współzależnych przyczyn trudnej sytuacji życiowej, tj. ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizm,
- ❖ niewystarczająca na obszarze POF Aktywne Pogranicze oferta działań aktywizujących osoby starsze, których udział w populacji jest coraz większy.

GOSPODARKA

Na obszarze POF aktywne Pogranicze wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów jest rolnictwo. Według danych z ostatniego spisu rolnego na **9 397** gospodarstwa domowe uzyskujące dochody z różnych źródeł aż **8 286** wykazało dochód z działalności rolniczej. Dochody z pracy najemnej wykazało **3 950** gospodarstw. Jedynie **1 371** gospodarstw wykazało, że utrzymuje się z dochodów nie związanych z działalnością rolniczą.

Na koniec 2010 r. na terenie POF Aktywne Pogranicze funkcjonowało **9 397** gospodarstw rolnych, z czego najwięcej na terenie gmin: Piszczac - 1 307, Terespol (gmina wiejska) - 1 135 oraz Zalesie – 1 005. Najmniej gospodarstw znajduje się w gminie miejskiej Terespol. Najwięcej spośród wszystkich gospodarstw rolnych stanowią gospodarstwa o powierzchni: od 1 do 5 ha (31%), od 5 do 10 ha (22%) oraz do 1 ha (21%). Łącznie stanowią one 74,4% wszystkich gospodarstw na terenie POF. Natomiast najwięcej dużych gospodarstw, tj. o powierzchni powyżej 15 ha znajdują się na terenach gmin: Hanna i Tuczna, gdzie stanowią odpowiednio 26% i 23% wszystkich gospodarstw. Z kolei, wykluczając gminę miejską Terespol, najwięcej gospodarstw do 1 ha znajduje się na terenie gminy wiejskiej Terespol.

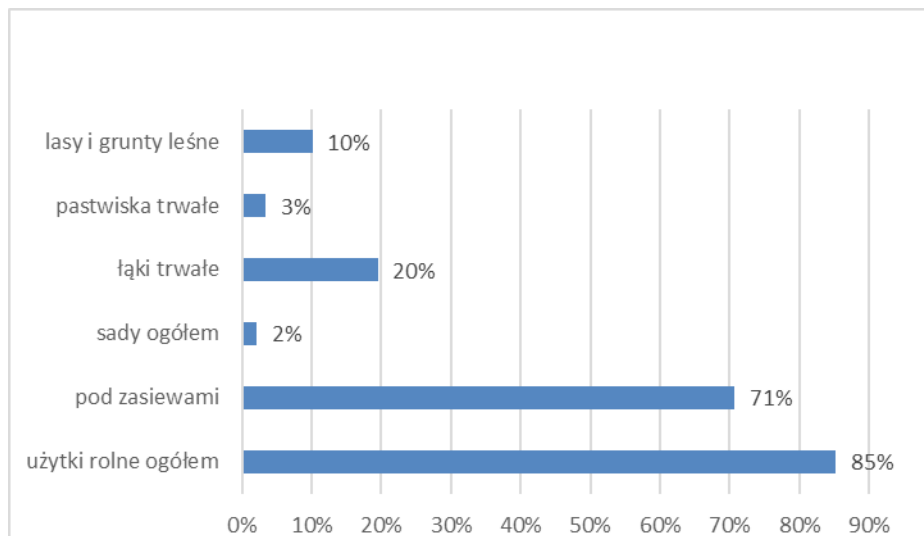
Wykr. 30 Struktura gospodarstw rolnych wg grup obszarów użytków rolnych na terenie POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie POF Aktywne Pogranicze występują głównie gleby gruntów ornych oraz gleby użytków zielonych. Wśród powierzchni użytków rolnych dominują tereny pod zasiewami (71%), łąki trwałe (20%). Najwięcej w stosunku do powierzchni gruntów ogółem, użytków rolnych znajduje się na terenie gmin: Leśna Podlaska (91%) oraz Konstantynów (90%). W zakresie gruntów pod zasiewami dominują gminy Rokitno (81%) oraz Leśna Podlaska (78%). Jeżeli chodzi o łąki to najwięcej w stosunku do powierzchni gruntów ornych występuje na terenie gmin: Sławatycze i Hanna (po 23%). Natomiast pod względem lasów i gruntów leśnych dominują gminy Tuczna i Rokitno (po 16%).

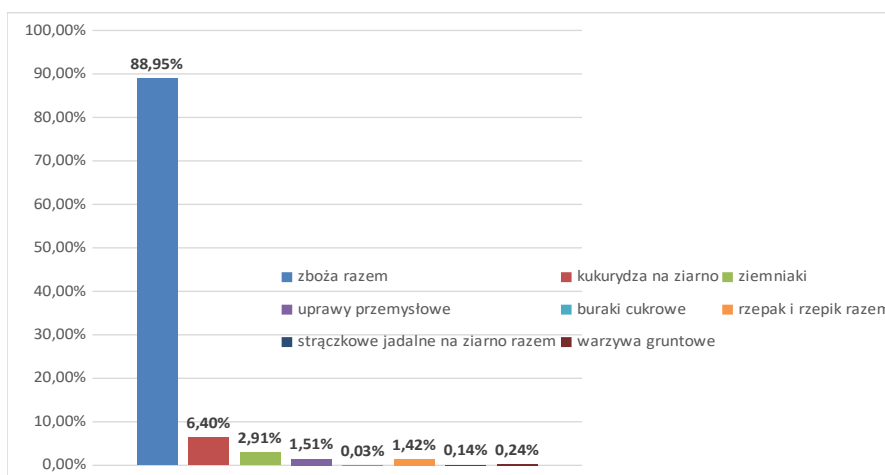
Wykr. 31 Struktura użytkowania gruntów na terenie POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze POF Aktywne Pogranicze w zakresie upraw dominują zboża, które stanowią 88,95% powierzchni zasiewów. Największa powierzchnia upraw zbóż w stosunku do ogólnej powierzchni upraw znajduje się na terenie gminy Tucznia (12,54%), Piszczac (11,4%) oraz Rokitno (11,15%). Wśród pozostałych powierzchni dominuje uprawa kukurydzy na ziarno i stanowi 6,4% powierzchni zasiewów ogółem. Uprawy tego typu koncentrują się w gminach: Rokitno (32,11%), Kodeń (18,78%) oraz Terespol (gmina wiejska-16,4%). Kolejną co do wielkości jest powierzchnia uprawy ziemniaków, która stanowi 2,91% powierzchni zasiewów ogółem.

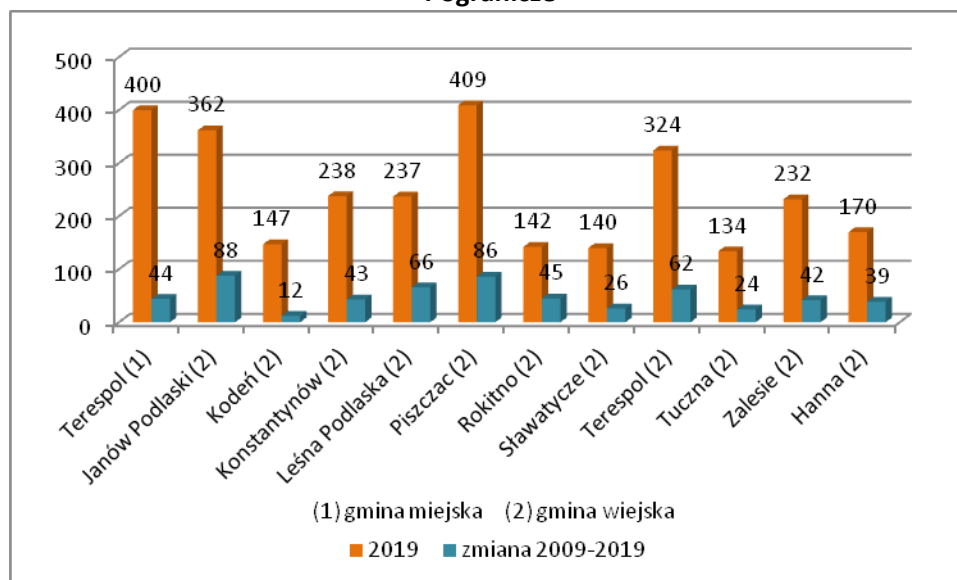
Wykr. 32 Rodzaje upraw na terenie POF Aktywne Pogranicze

POF Aktywne Pogranicze obejmuje 12 gmin, w tym 1 gminę miejską oraz 11 gmin wiejskich. W 2019 r. w rejestrze REGON na terenie POF **zarejestrowanych** było 2 935 podmiotów. Najwięcej podmiotów zarejestrowanych jest na terenie gmin: Piszczac - 409, Terespol (gmina miejska) - 400 oraz Janów Podlaski - 362. Najmniej natomiast w gminie Tucznia - 134. W okresie 2009-2019 liczba podmiotów na

terenie POF aktywne Pogranicze zwiększyła się o 24%, przy czym największy wzrost odnotowano na terenie gminy Rokitno - 46% oraz Leśna Podlaska – 39%.

Wykr. 33 Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON na terenie POF Aktywne Pogranicze

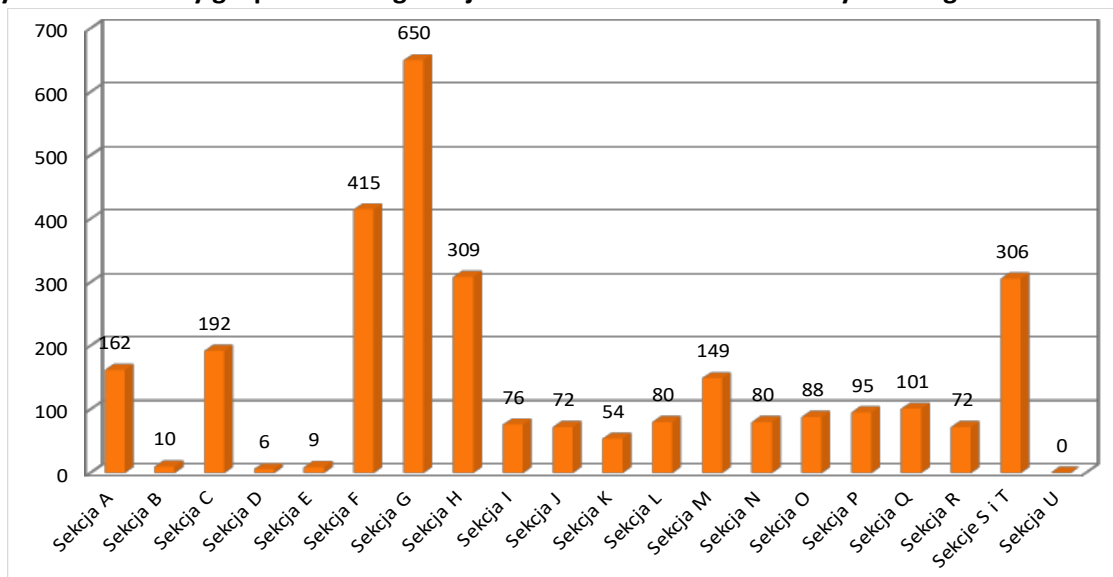

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Od lat największa liczba podmiotów działa w sekcji¹⁵ G (handel hurtowy i detaliczny), przy czym udział tej sekcji w ogólnej liczbie podmiotów zmniejszył się z 29% w 2009 r. do 22% w 2019 r., przy czym 34% podmiotów z tej kategorii skupionych jest na terenach gmin: Terespol (gmina miejska) i Piszczac. Popularnymi sekcjami są również: A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), C (przetwórstwo przemysłowe), F (budownictwo), H (transport i gospodarka magazynowa), S (pozostała działalność usługowa) oraz T (gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby).

15 sekcje PKD 2007: A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa, T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Wykr. 34 Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2007 na terenie POF Aktywne Pogranicze w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Od roku 2009 w strukturze tej zaszyły nieznaczne zmiany. Najwięcej podmiotów przybyło w sekcjach:

- F (Budownictwo) - 150 z największą dynamiką wzrostu na terenie gmin: Piszczac, Janów Podlaski i Rokitno oraz spadkiem liczby podmiotów na terenie miasta Terespol;
- S (Pozostała działalność usługowa) oraz T (Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby) – 133, gdzie największy przyrost nastąpił na terenach gmin: Piszczac, Janów Podlaski, Konstantynów i Tuczna;
- H (Transport i gospodarka magazynowa) - 99, najczęściej podmiotów skoncentrowanych jest na terenach gmin: Terespol (gmina miejska i wiejska) i Piszczac, e tych gminach nastąpił też największy przyrost podmiotów w przeciągu ostatniej dekady;
- M (Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) – 53, przy największej liczbie podmiotów na terenie gmin: Terespol (gmina miejska), Janów Podlaski i Piszczac;
- C (Przetwórstwo przemysłowe) – 42, gdzie największy wzrost zanotowano w gminie Konstantynów, przy jednoczesnym niewielkim spadku w gminach Kodeń i Tuczna.

Na uwagę zasługują również wzrosty w kilku sekcjach o stosunkowo niewielkiej liczebności, ale wysokiej dynamice zmian:

- J (Informacja i komunikacja) o 44, głównie za sprawą nowych podmiotów powstałych w gminach: Janów Podlaski, Tuczna, Zalesie, Terespol (gmina wiejska);
- N (Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca) o 37, dzięki szybszemu wzrostowi na obszarze gmin: Janów Podlaski, Terespol (gmina wiejska), Sławatycze;
- Q (Opieka zdrowotna i pomoc społeczna) o 29, głównie za sprawą nowych podmiotów na terenie gmin: Terespol (gmina miejska i wiejska), Tuczna, Kodeń oraz Piszczac.

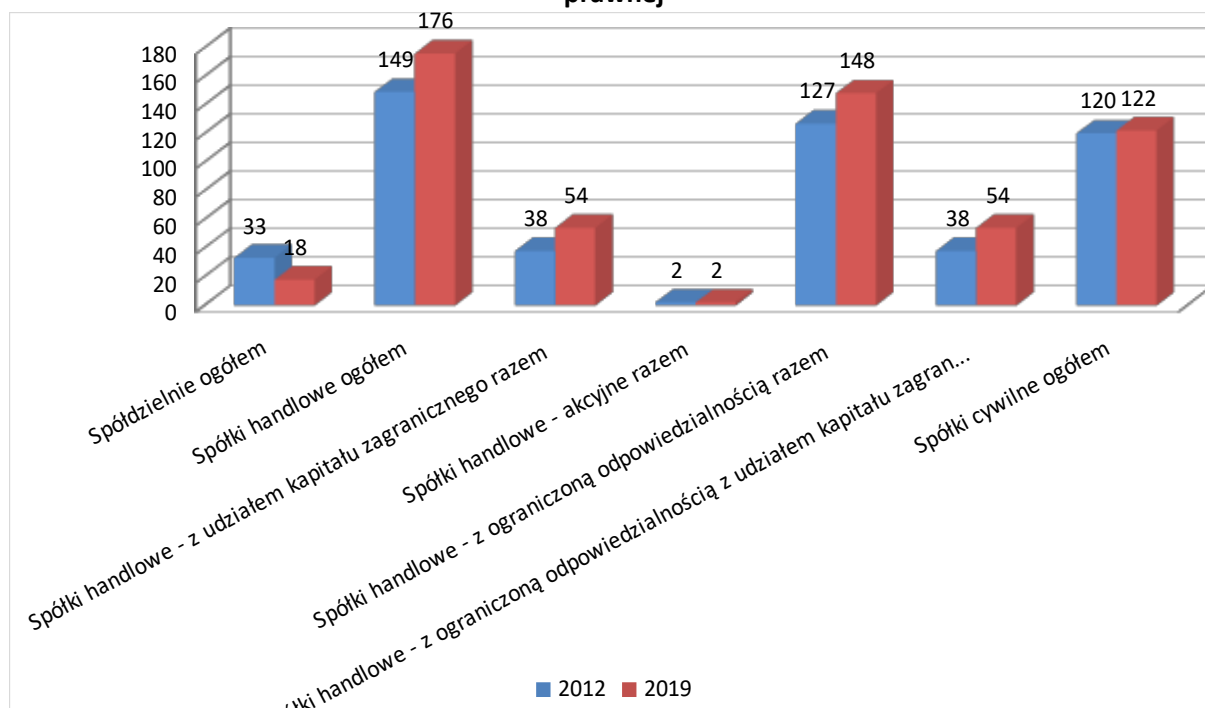
W czterech sekcjach ubyło podmiotów:

- G (Handel hurtowy i detaliczny) o 30, gdzie największy spadek procentowy podmiotów odnotowano w gminach: Terespol (gmina miejska i wiejska) oraz Sławatycze; jednocześnie jest to sekcja wciąż skupiająca największą liczbę podmiotów;

- K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa) o 18, przy czym największy spadek na poziomie 67% odnotowano na terenie gminy Janów Podlaski oraz Konstantynów, przy koncentracji podmiotów na obszarze gminy Terespol (gminy miejskiej i wiejskiej);
- O (Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne) o 17, gdzie największy spadek zanotowano w gminach: Konstantynów, Leśna Podlaska, Terespol (gmina wiejska), Hanna.
- A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) o 17, przy czym spadek ten dotyczył głównie gmin: Konstantynów, Kodeń, przy jednoczesnym 64% wzroście podmiotów w gminie Hanna.

Wśród zarejestrowanych podmiotów **przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą**, stanowiąc 72% wszystkich podmiotów. Na przestrzeni lat 2012-2019 ich liczba wzrosła o 322 osiągając wartość 2 103, przy czym największa dynamika wzrostu była obszarze gmin: Leśna Podlaska, Rokitno i Hanna. W pozostałej grupie najliczniejsze są spółki handlowe i spółki cywilne. W stosunku do roku 2012 zauważalny jest znaczący wzrost liczby spółek handlowych, w tym tych z udziałem kapitału zagranicznego. W podziale terytorialnym wyraźna jest koncentracja podmiotów na terenie gmin: Terespol (miasto i wieś), Piszczac i Zalesie, które skupiają łącznie 64% spółek handlowych, 80% spółek z udziałem kapitału zagranicznego, 68% spółek handlowych z ograniczoną odpowiedzialnością, 39% spółek cywilnych).

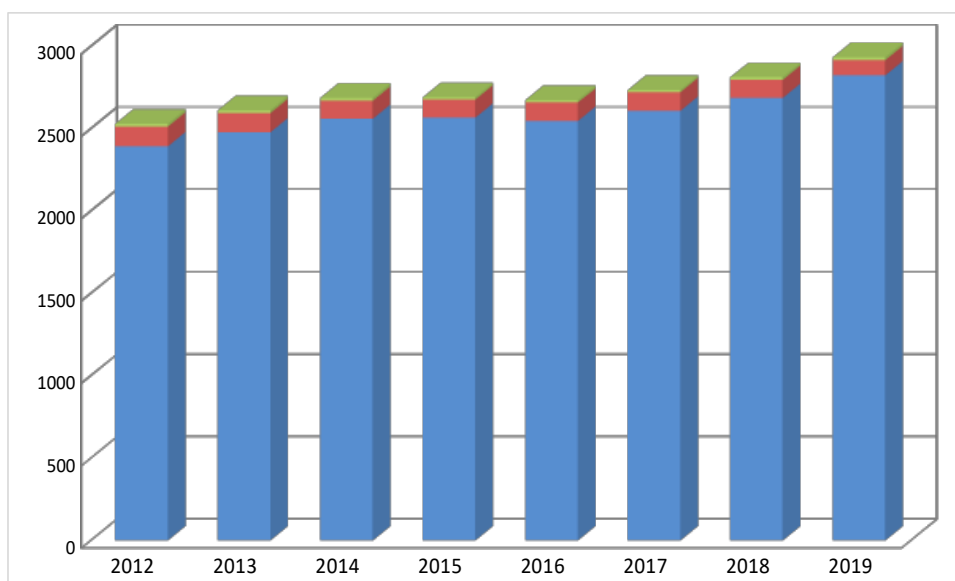
Wykr. 35 Zmiana liczby podmiotów z terenu POF Aktywne Pogranicze w rejestrze REGON wg formy prawnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na **strukturę wielkościową** przedsiębiorstw. W 2019 r. firmy o liczbie pracujących poniżej 10 osób stanowiły 96,3% i ich udział w stosunku do 2012 r. wzrósł o 1,7 pkt. proc. Firmy o liczbie pracujących pow. 50 osób stanowią łącznie niecałe 0,5% wszystkich podmiotów. POF Aktywne Pogranicze zyskał co prawda 431 firm mikro (0-9), ale stracił 26 małych podmiotów (10-49) i 2 duże (pow. 250).

Wykr. 36 Struktura wielkościowa podmiotów gospodarczych na terenie POF Aktywne Pogranicze w latach 2012-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

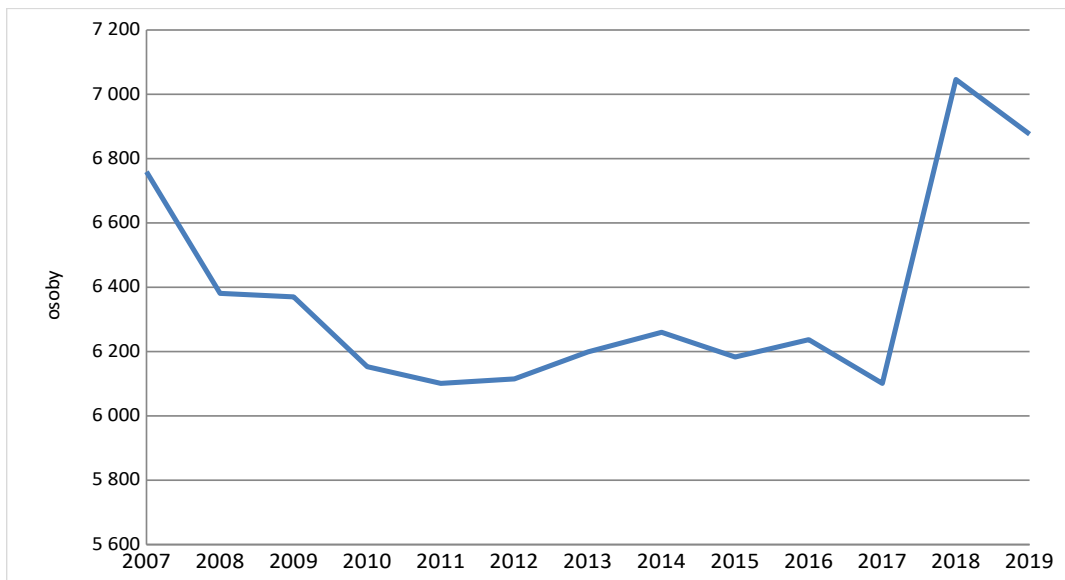
Obszar cechuje dobra dostępność do usług wysokospecjalistycznych, które zlokalizowane są w Białej Podlaskiej (PSW w Białej Podlaskiej, Centrum Badań nad Innowacjami w zakresie zdrowia, technologii informatycznych oraz źródeł energii odnawialnych, Regionalne Centrum Badań Środowiska rolnictwa i technologii innowacyjnych EKO-AGRO-TECH oraz AWF w Białej Podlaskiej – Regionalny Ośrodek Badań i Rozwoju). W pobliskim ośrodku subregionalnym również zlokalizowane są instytucje otoczenia biznesu (5 podmiotów), wymagana jest większa aktywność tych podmiotów na obszarze funkcjonalnym oraz współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego. Wpływ na profil gospodarczy obszaru ma lokalizacja urzędów administracji publicznej związanych z obsługą ruchu granicznego, w tym oddziałów Urzędu Celnego, Straży Granicznej, oddziału Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Lublinie (Koroszczyn, Małaszewicze), Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna (Koroszczyn, Małaszewicze),

Czynnikiem wspomagającym firmy z POF Aktywne Pogranicze może być działalność szkół wyższych zlokalizowanych w Białej Podlaskiej: Państwowej Szkoły Wyższej w Białej Podlaskiej oraz Akademii Wychowania Fizycznego, Zamiejscowego Wydziału AWF w Białej Podlaskiej. Obie uczelnie dysponują infrastrukturą badawczą i rozwojową a także doświadczeniem w realizacji projektów B+R. Innym elementem wspierającym przedsiębiorczość są **instytucje otoczenia biznesu**, działające w pobliskim ośrodku subregionalnym, które oferują usługi doradcze, szkoleniowe, finansowe, tj.:

- Miejski Inkubator Przedsiębiorczości;
- Bialskie Centrum Przedsiębiorczości i Aktywności Obywatelskiej;
- Bialskopodlaska Fundacja Rozwoju;
- Lubelska Fundacja Rozwoju, Oddział w Białej Podlaskiej wraz z Oddziałem Polskiego Funduszu Gwarancyjnego Sp. z o.o.;
- Bialskopodlaska Izba Gospodarcza;
- Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców.

Według danych GUS w 2019 r. na terenie POF **pracowało** 6 876 osób, przy czym 56% na terenie gminy Terespol (miejskiej i wiejskiej). W stosunku do roku 2007 liczba pracujących wzrosła o 117 osób, choć odnotowano zarówno okresy wzrostu jak i spadku. Najwyższy współczynnik wzrostu zatrudnienia odnotowano w gminach: Terespol (miasto) - 44%, Tuczna i Janów Podlaski - 26%. Natomiast najwyższy spadek poziomu zatrudnienia o 51% nastąpił na terenie gminy Piszczac.

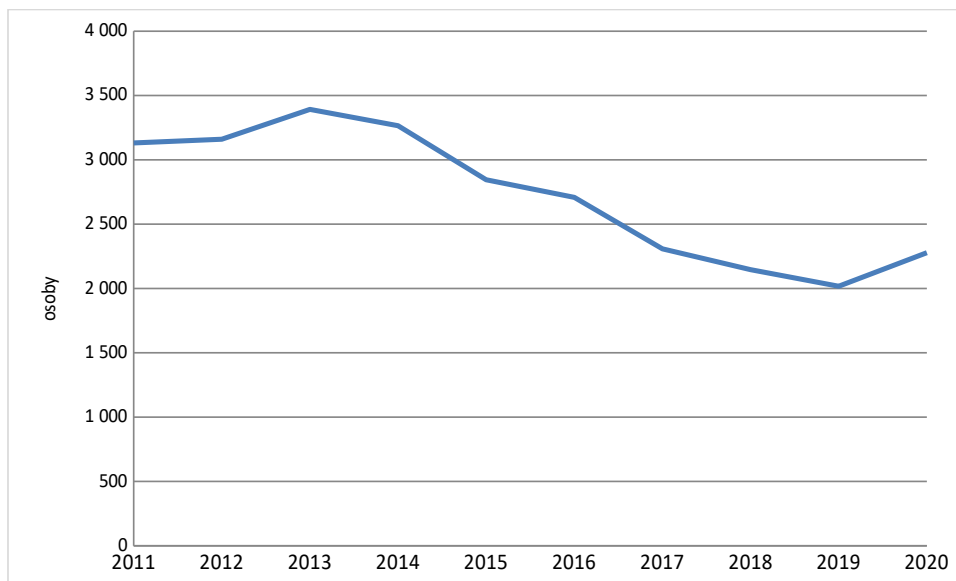
Wykr. 37 Liczba pracujących na obszarze POF Aktywne Pogranicze w latach 2007-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

O korzystnej sytuacji na terenie POF Aktywne Pogranicze w obszarze rynku pracy – poza wzrostem liczby pracujących – świadczą dane dotyczące **bezrobocia**. Podobnie jak to się dzieje w województwie w ostatnich latach liczba osób bezrobotnych spadała systematycznie z 3 131 w 2011 r. do 2 278 w 2020 r. Największy spadek liczby osób bezrobotnych nastąpił na terenach gmin: Terespol (miasto i wieś) oraz Kodeń, natomiast na terenie gminy Zalesie przybyło 6 bezrobotnych. Przy tych pozytywnych zmianach nie można zapominać o istotnym uwarunkowaniu, jakim jest spadająca liczba osób w wieku produkcyjnym. Należy również zauważyć, iż w ostatnim roku (2020) zanotowano wzrost liczby bezrobotnych.

Wykr. 38 Bezrobocie rejestrowane na obszarze POF Aktywne Pogranicze w latach 2011-2020

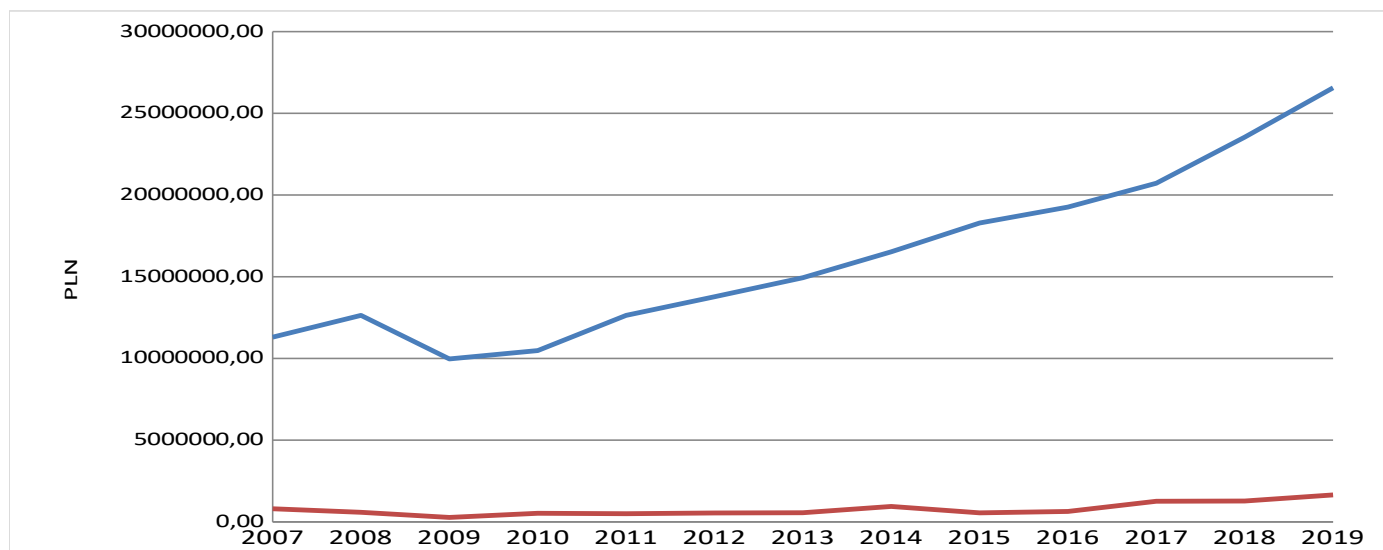

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród osób bezrobotnych nieznacznie (o 1 pkt. proc) przeważają kobiety. Najistotniejszym problemem jest bezrobocie długotrwałe, dotykające ponad połowę zarejestrowanych bezrobotnych (w 2020 r. było to 59%) oraz bezrobocie osób młodych do 30 r.ż. (30% w 2020 r.). Najwyższe bezrobocie w grupie osób długotrwałe bezrobotnych wystąpiło na terenie gmin: Hanna, Leśna Podlaska oraz Konstantynów (odpowiednio 66%, 64%, 63%), natomiast wśród osób młodych na terenie gmin: Leśna Podlaska, Konstantynów, Zalesie, Hanna (odpowiednio 36% i 34%). Pozytywnym zjawiskiem, choć wynikającym z ogólnego trendu na rynku pracy jest systematyczny spadek zarówno liczby zarejestrowanych osób młodych, jak i długotrwałe bezrobotnych. Jeśli chodzi o różnice wewnątrz MOF na terenie miasta większym problemem jest bezrobocie osób 50+ (24% bezrobotnych), podobnie na obszarze wiejskim (26% bezrobotnych).

O stanie gospodarki świadczą m.in. **dochody samorządów lokalnych**, których budżety są powiązane z dochodami uzyskiwanymi przez osoby fizyczne oraz osoby prawne. Najważniejszą pozycją pod tym względem jest podatek dochodowy od osób fizycznych, stanowiący (w zależności od roku) od 19,4% (2014) do 32,3% (2019) dochodów ogółem. Natomiast dochody wynikające z udziału samorządów w podatku dochodowym od osób prawnych wahały się od 0,6% (2009) do 2,1% (2007) sumy dochodów. W obu przypadkach ciągle widoczna jest znacząca dysproporcja między poszczególnymi gminami. W przypadku zarówno PIT, jak i CIT największy udział w dochodach tej kategorii dla POF mają gminy: Terespol (miasto i wieś), Janów Podlaski i Zalesie.

Wykr. 39 Dochody gmin obszaru POF Aktywne Pogranicze wynikające z udziału samorządów w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz osób prawnych (CIT) w latach 2007-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Znaczący wzrost wartości podatku od osób fizycznych świadczy o bogaceniu się mieszkańców. Znajduje to również swoje odzwierciedlenie w rosnących **wynagrodzeniach**. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło z 2 tys. zł na terenie powiatu bialskiego¹⁶ w 2007 r. do odpowiednio 3,9 tys. zł w 2019 r.

Sektor gospodarczy jest kluczowy dla zapewnienia rozwoju danego obszaru, ponieważ głównym (choć nie jedynym) elementem wpływającym na decyzje o emigracji jest brak możliwości znalezienia pracy możliwie zgodnej z aspiracjami danej osoby (zarówno w wymiarze finansowym, jak i pozafinansowym). W kontekście sfery gospodarczej należy podkreślić następujące zjawiska i fakty dotyczące POF Aktywne Pogranicze:

- ❖ tradycyjne kierunki gospodarki rolnej (bardzo niska produkcja w gospodarstwach specjalistycznych);
- ❖ mało korzystna struktura wielkościowa przedsiębiorstw oznaczająca brak konsolidacji i ciągle niewielką liczbę dużych firm o potencjale innowacyjnym oraz zasobach wystarczających, by realnie konkurować na rynkach zagranicznych i włączać się w międzynarodowe łańcuchy wartości;
- ❖ coraz lepsza sytuacja na rynku pracy, wynikająca z ogólnych trendów na rynku pracy oraz częściowo z rozwoju przedsiębiorczości, co może stwarzać problemy z zapewnieniem pracowników w nieodległej przyszłości;

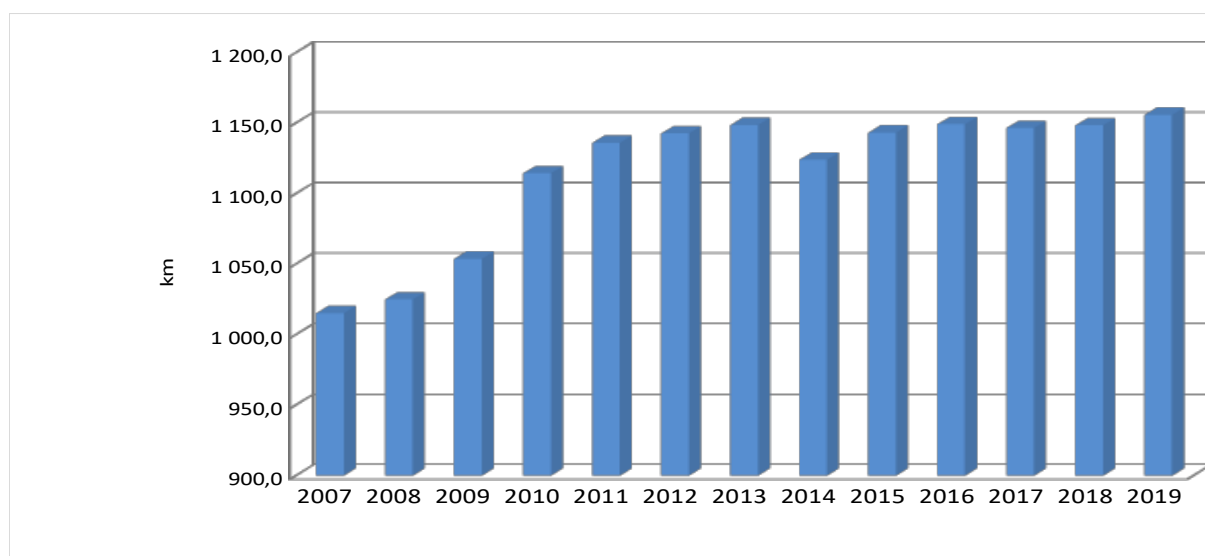
¹⁶ dane dotyczące wynagrodzeń dostępne są na poziomie powiatów

- ❖ brak terenów inwestycyjnych na obszarze wokół głównych szlaków komunikacyjnych (obecnie istniejących i planowanych), dzięki którym możliwe byłoby przyciągnięcie firm o większym potencjale finansowym i kadrowym.

INFRASTRUKTURA KOMUNALNA, OCHRONA ŚRODOWISKA

Długość rozdzielczej **sieci wodociągowej** wyniosła na terenie POF Aktywne Pogranicze w 2019 r. **1 156 km**, gdzie najdłuższa sieć występuje na terenach gmin: Piszczac - 157,4 km, Terespol (gmina wiejska) - 124,5 km i Leśna Podlaska- 116,7 km. Dzięki istniejącej sieci 14 534 budynków przyłączonych jest do sieci. Oznacza to, że z wody dostarczanej za pomocą wodociągu korzysta niemal 88% mieszkańców. Najwyższy stopień osiągnięcia przedmiotowego wskaźnika odnotowano w gminie Hanna (98,84%), natomiast najniższy w gminach: Leśna Podlaska i Kodeń, odpowiednio 65,92% i 70,32 %. W pozostałych 9 gminach wskaźnik szacowany jest na poziomie ponad 85%.

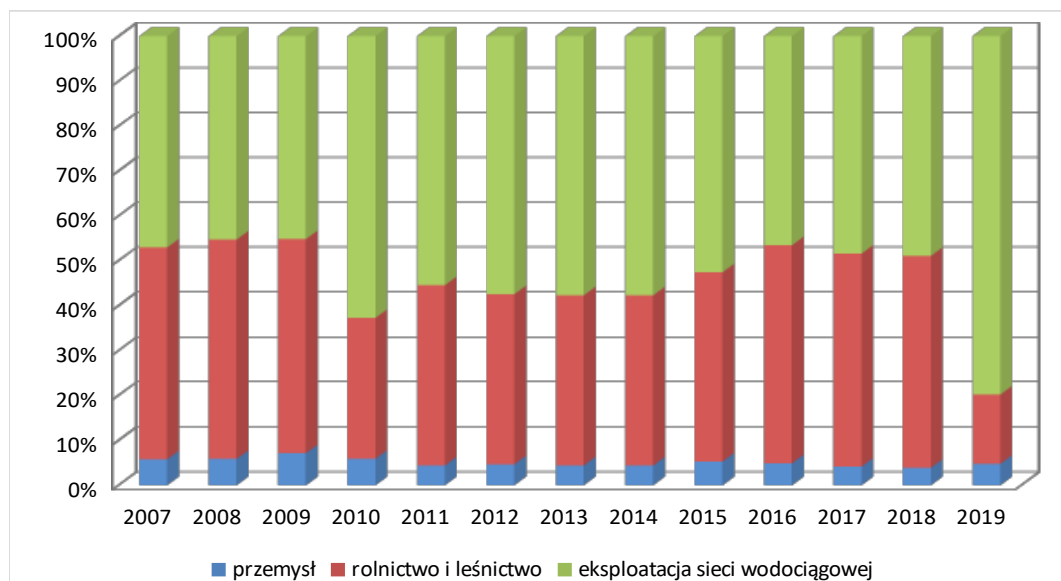
Wykr. 40 Długość sieci wodociągowej na terenie POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zużycie wody na terenie POF wzrastało systematycznie z 3,2 hm³ w 2007 r. do 2,2 hm³ w 2018r., przy czym największe zużycie występuje na terenach gmin: Zalesie (0,5 hm³) i gminie wiejskiej Terespol (0,3 hm³). Udział przemysłu, rolnictwa i leśnictwa w ogólnym zużyciu wody wahał się od 52,9% w 2007 r. do 20,1 % w 2019 r. W 2019 r. zużycie wody przez przemysł odnotowano na terenie 4 gmin: Janów Podlaski, Konstantynów, Leśna Podlaska i Terespol (gmina wiejska), w tym największy w gminie Janów Podlaski - 45 dam³. W tym samym roku zużycie wody w sektorze rolnictwa i leśnictwa miało miejsce na terenie 1 gminy POF - Zalesie i wyniosło ono 358 dam³. Zauważalny w 2019 r. spadek zużycia wody na potrzeby rolnictwa i leśnictwa wynika z faktu, iż w 4 gminach (Kodeń, Piszczac, Sławatycze, Hanna), które użytkowały wodę na te cele w 2018 r., w 2019 r. nie wykazano takiego zużycia.

Wykr. 41 Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na terenie POF Aktywne Pogranicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2019 r. zużycie wody na 1 mieszkańca w gospodarstwach domowych wyniosło 29,1 m³, gdzie największe odnotowano na terenie gminy Hanna - 48,2 m³, a najniższe w gminie wiejskiej Terespol - 21,7 m³. Zużycie wody w poszczególnych gminach znajduje się na zbliżonym poziomie nieznacznie zmieniającym się na przestrzeni lat.

Długość czynnej **sieci kanalizacyjnej** na terenie POF Aktywne Pogranicze w 2019 r. wyniosła 350,2 km i zwiększyła się w stosunku do 2007 r. o 198,2 km. Sieć kanalizacyjna występuje we wszystkich 12 gminach POF, przy czym najdłuższa czynna sieć kanalizacyjna występuje w gminie Piszczac (99,9 km), a najkrótsza w gminie Rokitno (1 km). Z kanalizacji w 2019 r. korzystało średnio 42% mieszkańców.

Alternatywą dla systemów kanalizacyjnych są zbiorniki bezodpływowe. W 2019 r. gospodarstwa domowe na terenie POF korzystały z 5 584 takich urządzeń, co oznacza że w stosunku do 2008 r. ich liczba zmniejszyła się o 1 612. Na terenie 8 gmin, tj. Terespol (gmina miejska), Kodeń, Konstaktynow, Rokitno, Sławatycze, Tuczna, Zalesie i Hanna liczba zbiorników bezodpływowych zmniejszyła się, w tym największy spadek o 535 szt. odnotowano na terenie gminy miejskiej Terespol. W pozostałych gminach ilość zbiorników bezodpływowych zwiększyła się, a największy wzrost odnotowano w gminie wiejskiej Terespol (o 176 zbiorników).

Innym rozwiązaniem są przydomowe oczyszczalnie ścieków, których na obszarze POF funkcjonuje niemal 2 686, a w odniesieniu do roku 2008 liczba przydomowych oczyszczalni ścieków wzrosła o 1 685. Najwięcej przydomowych oczyszczalni ścieków powstało na terenie gmin: Tuczna, Zalesie i Leśna Podlaska.

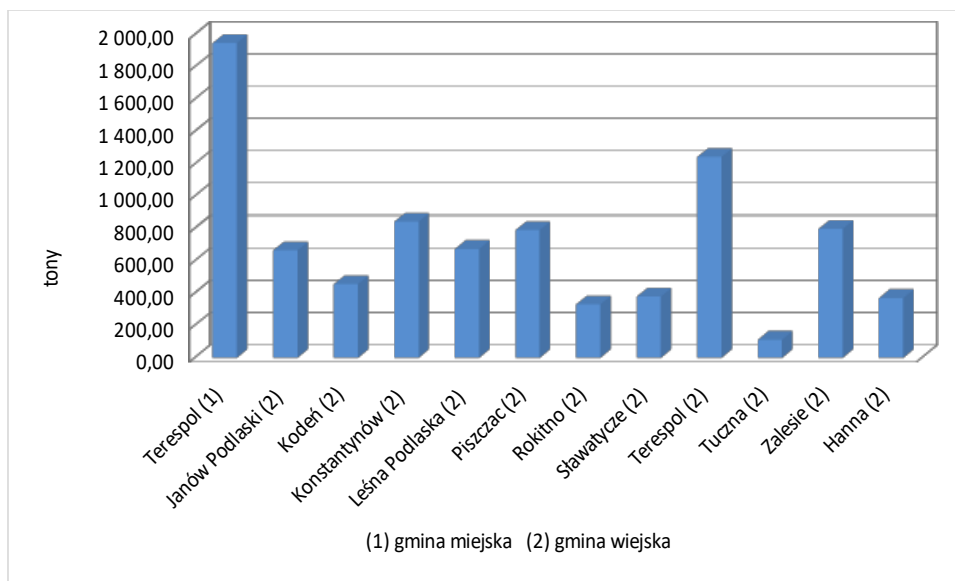
Według stanu na 2019 r. na terenie POF Aktywne Pogranicze funkcjonowało łącznie 18 oczyszczalni ścieków, z których korzystało 26 561 osób.

Sytuacja POF Aktywne Pogranicze w zakresie infrastruktury gazowej przedstawia się niekorzystnie. Długość czynnej sieci gazowej wyniosła w 2019 r. 43,47 km i w odniesieniu do roku 2007 r. wydłużyła się o 1,4 km. Należy podkreślić, iż z 12 gmin wchodzących w obszar POF, sieć gazowa rozmieszczona jest jedynie na obszarze 3 gmin: Janów Podlaski, Konstaktynow i Leśna Podlaska. Pozostałe gminy nie

posiadają sieci gazowej. Dzięki funkcjonującej sieci z dostępu do gazu korzystało 230 budynków mieszkalnych z czego w 130 z nich gaz używany był do ogrzewania mieszkań. Niemal wszystkie te gospodarstwa zlokalizowane są na terenie gminy Konstantynów. Brak rozwiniętej infrastruktury gazowej jest jedną z barier mających wpływ na rozwój zakładów przetwórstwa przemysłowego oraz spadek emisji zanieczyszczeń.

W 2019 r. na terenie POF Aktywne Pogranicze zebrano 8,6 tys. ton odpadów, z czego 3,2 tys. ton pochodziło z gminy Terespol (miejskiej i wiejskiej). Głównym dostawcą odpadów (78%) są gospodarstwa domowe. W sposób selektywny zebrano 5,2 tys. ton odpadów komunalnych, w tego 95% pochodziło z gospodarstw domowych.

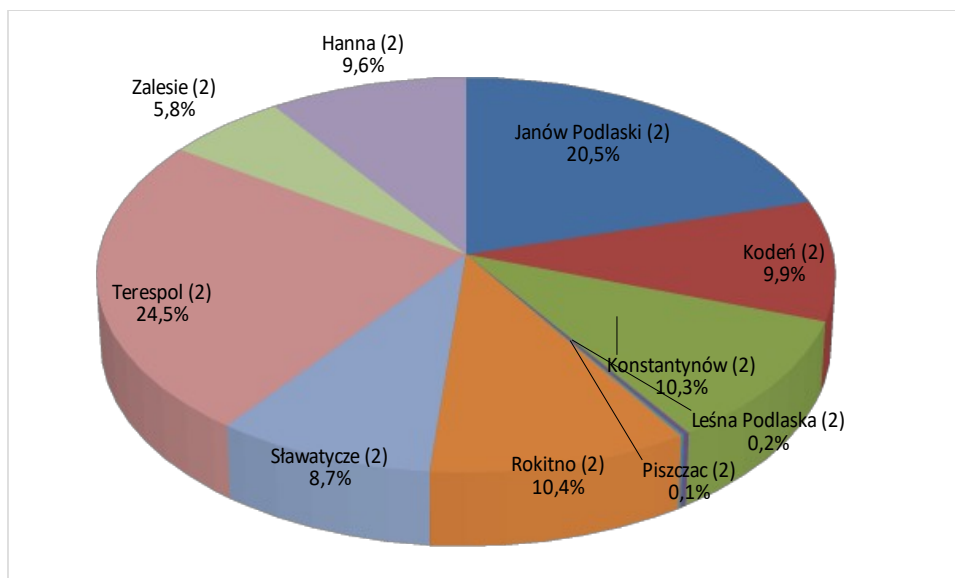
Wykr. 42 Odpady zmieszane zebrane na obszarze POF Aktywne Pogranicze w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar POF Aktywne Pogranicze odznacza się przeciętnymi **walorami środowiskowymi**. Obszary prawnie chronione obejmują 27 tys. ha i znajdują się wzdłuż doliny rzeki Bug, są to: Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” wraz z otuliną, sześć rezerwatów przyrody oraz Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu. Umiejscowione są na terenie 10 gmin, z wyjątkiem gmin: Terespol (gmina miejska) i Tuczna. Najwięcej obszarów chronionych znajduje się na terenie gmin: Terespol (gmina wiejska) – 24,5%, Janów Podlaski – 20,5%. Ponadto na obszarze POF znajduje się 160 pomników przyrody, z czego najwięcej na terenie gminy Rokitno.

Wykr. 43 Obszary prawnie chronione na terenie POF Aktywne Pogranicze w 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Samorządy tworzące POF Aktywne Pogranicze w ciągu kilku ostatnich lat zrealizowały szereg działań związanych z termomodernizacją, instalacjami fotowoltaicznymi oraz wymianą oświetlenia ulicznego. Na terenie gminy Piszczac zbudowano farmę fotowoltaiczną, która zapewnia bezpieczeństwo energetyczne. W miejscowości Kobylany - gmina Terespól powstał zbiornik retencyjny o powierzchni 25 hektarów, który pomieści ponad milion litrów wody. Inwestycja znalazła się już w gminnych planach na początku lat dziewięćdziesiątych, ale mobilizacją do uporządkowania terenów pod inwestycję były nowe przepisy o prawie wodnym. Wymuszają na gminach realizację zadań związanych z gromadzeniem wody.

Funkcjonujące rozwiązania w zakresie infrastruktury komunalnej są ważnym czynnikiem pomagającym zachować środowisko, w którym żyje człowiek, w możliwie dobrym stanie. Jakość środowiska jest coraz częściej postrzegana – obok możliwości zarobkowania – jako ważny czynnik przy podejmowaniu decyzji o zamieszkanui. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na następujące informacje dotyczące POF Aktywne Pogranicze:

- ❖ słabe wyposażenie w sieć gazową (ograniczenie do terenu 3 gmin) przekłada się na rozwój zakładów przetwórstwa przemysłowego oraz wysokie zanieczyszczenie powietrza w okresie grzewczym;
- ❖ niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna (obok kryterium efektywności kosztowej, które wypada niekorzystania w przypadku terenów wiejskich o niskiej gęstości zaludnienia negatywnie przedstawia się aspekt kryterium efektywności środowiskowej);
- ❖ niedostateczny poziom prowadzonej selektywnej zbiórki odpadów, który negatywnie wpływa na aspekt kryterium efektywności środowiskowej
- ❖ środowisko przyrodnicze POF jest dość przeciętne, o czym świadczą dane dotyczące istniejących form ochrony przyrody.